Pensionsplanering för konstnärligt yrkesverksamma

KONSTNÄRSGUIDEN

KONSTNÄRSNÄMNDEN

PENSIONSPLANERING FÖR KONSTNÄRLIGT YRKESVERKSAMMA

KONSTNÄRSGUIDEN

Pensionsplanering för konstnärligt yrkesverksamma

KONSTNÄRSNÄMNDEN

© Konstnärsnämnden 2019
ISBN 978-91-984994-0-7

Dnr: KN 2018/6089
Ansvarig utgivare: Anna Söderbäck

Text:
Björn Lundén i samarbete med Konstnärsnämnden
genom utredaren Stefan Ahlenius.

Konstnärsnämnden, Maria skolgata 83, 118 53 Stockholm
Tel: 08- 50 65 50 00
info@konstnarsnamnden.se
www.konstnarsnamnden.se

Grafisk formgivning: Mu ab
Illustrationer: Helena Shutrick
Tryck: Lenanders Grafiska AB Kalmar 2019

Innehåll

Om den här skriften 7

Pensionens filosofi 13

Pengars värde 21

Olika faser i livet 27

Så fungerar pensionen 37

Arbeta på äldre dar 55

Att ta ut pensionen tidigt 67

Pensionen och trygghetssystemen 75

Arbeta och ta ut pension i utlandet 85

Strategi för pensionärsekonomi 91

Pensionsplanering inom familjen 99

Bästa företagsformen 109

Begrepp och förkortningslista 113

LAG (1998:674)

Lagen om inkomstgrundad ålderspension

Om den här skriften

Om den här skriften

Många konstnärer står inför frågor angående pensionen:

- Hur ska jag bära mig åt för att ha tillräckligt med pengar så att jag kan leva det liv jag vill som pensionär?
- Hur ska jag på bästa sätt planera inför ålderdomen?
- Hur ska jag hantera mitt företagande när jag inte längre vill eller kan arbeta så mycket?
- Ska jag rent av starta företag på gamla dagar?

Vem är pensionär idag?

Förr i tiden slutade man att arbeta den månad när man fyllde 65 år och samtidigt fick man ut sin folkpension under resten av livet. Numera är uttaget av allmän pension och att sluta arbeta två skilda saker. Du kan ta ut din allmänna pension från 61 års ålder och fortsätta att arbeta så länge du vill och därmed tjäna in ytterligare pengar till pensionen.

Så begreppet ”gå i pension” finns liksom inte längre, och inte heller är begreppet ”pensionär” entydigt. Det torde vara en person som har slutat arbeta och som tar ut allmän pension. Men en som tar ut allmän pension och fortsätter att arbeta, är det en pensionär? Eller en som har slutat arbeta men som inte tar ut någon pension? Eller en person som vid 74 års ålder gör ett halvårs uppehåll i att ta ut sin allmänna pension?

Vem vänder sig den här skriften till?

Skriften vänder sig till dig som är konstnär och frilansare. Med frilansare menar vi en person som inte har en fast anställning. Med konstnär avser vi skapande eller utövande person oavsett konstområde som t.ex. en musiker, skådespelare eller bildkonstnär. Skriften kan med fördel läsas även av redovisningskonsulter och andra som hjälper konstnärer med deras ekonomi. Den innehåller också en del tips för dig som är gift, registrerad partner eller sambo som du kan läsa i kapitlet *Pensionsplanering inom familjen* (sid. 99).

När ska skriften läsas?

I marknadsföring från banker och andra finansaktörer tipsas om att pensionsplaneringen ska inledas redan i späd ålder. På så sätt hinner banken tjäna mer pengar på dig. Men många rådgivare anser att det egentliga sparandet inför pensionsåldern kan vänta tills du är i övre medelåldern. Då har du vanligen högre inkomster och mindre utgifter och har därför större utrymme för sparande.

Redan från ungdomen är det dock bra om du sätter dig in i hur pensionssystemet fungerar. På så sätt kan du anpassa dig. Det handlar exempelvis om att tidigt i livet se till att du får så hög pensionsgrundande inkomst som möjligt.

Allt är inte pengar

Det är klart att en skrift om pensioner till stor del handlar om pengar. Men pengar är inte allt i livet, och konstnärerna är ett bra exempel på detta. Den som ägnar sig åt en konstnärlig verksamhet gör det sällan enbart för pengarnas skull.

Några grundläggande begrepp

Här beskrivs några grundläggande begrepp som kan vara användbara för läsningen. Dyker du på något ytterligare svårt ord eller förkortning finns många beskrivna i kapitlet *Begrepp och förkortningslista* (sid. 113).

Belopp och procent

I den här skriften finns ett antal belopp och procentsatser angivna. Om inget annat anges gäller de för inkomståret 2018. På *www.konstnarsnamnden.se/konstnarsguiden* finns aktuella uppgifter.

Olika former av frilans

En frilansare kan ha tillfälliga anställningar och deklarera löneinkomsterna i inkomstslaget tjänst. Möjligheterna till avdrag är små. Normalt betalar uppdragsgivaren socialavgifterna (arbetsgivaravgifter) och ofta står också uppdrags-/arbetsgivaren för utgifter som hör till uppdraget, exempelvis material och resor.

Som frilansaren kan du även driva eget företag. Du deklarerar inkomster och utgifter på näringsbilagan (NE) och betalar själv socialavgifter i form av egenavgifter på överskottet. Med företag menas inte ett större sådant med anställda och en massa inventarier, utan det är konstnären själv som ”är” företaget. Ytterligare ett alternativ är att konstnären ”sätter sig själv på bolag”, dvs. har ett aktiebolag där han eller hon är anställd.

Många konstnärer har både inkomst av tjänst och/eller näringsverksamhet. I många fall är det uppdragsgivaren som styr vilken anlitandeform som ska gälla för uppdraget. De som har en blandad inkomst brukar kallas för kombinatörer.

Olika företagsformer – olika möjligheter att planera för din pension

Den i särklass vanligaste (och oftast mest fördelaktiga) företagsformen är enskild firma, även kallad enskild näringsverksamhet, firma, frilans mm.

Men det finns också konstnärer som väljer att driva sin verksamhet i aktiebolag. Då finns det fler valmöjligheter beträffande skatte- och pensionsplanering. Där kan du lägga sparandet inför pensionen i själva bolaget, vilket inte går i enskild firma. Mellan 62 och 65 års ålder är det dock fördelaktigt att driva verksamheten i enskild firma, alternativt en kombination av enskild firma och aktiebolag.

Handelsbolag är inte så vanligt bland konstnärer, främst på grund av att inkomstdeklarationen är så komplicerad. Du kan läsa mer om pensionsplanering i olika företagsformer i kapitlet *Bästa företagsformen* (sid. 109).

Vad innebär aktiv näringsverksamhet?

Enskild näringsverksamhet kan bedrivas aktivt eller passivt ur skatte- och socialavgiftssynpunkt. Konstnärlig verksamhet ska betraktas som aktiv, eftersom inkomsterna beror på arbete som konstnären själv utför.

Aktiv näringsverksamhet är bättre än passiv näringsverksamhet. Det är bara i aktiv verksamhet som du får dra av underskott mot förvärvsinkomster. Bara där kan du göra jobbskatteavdrag, pensionsgrundande inkomst och sjukpenninggrundande inkomst.

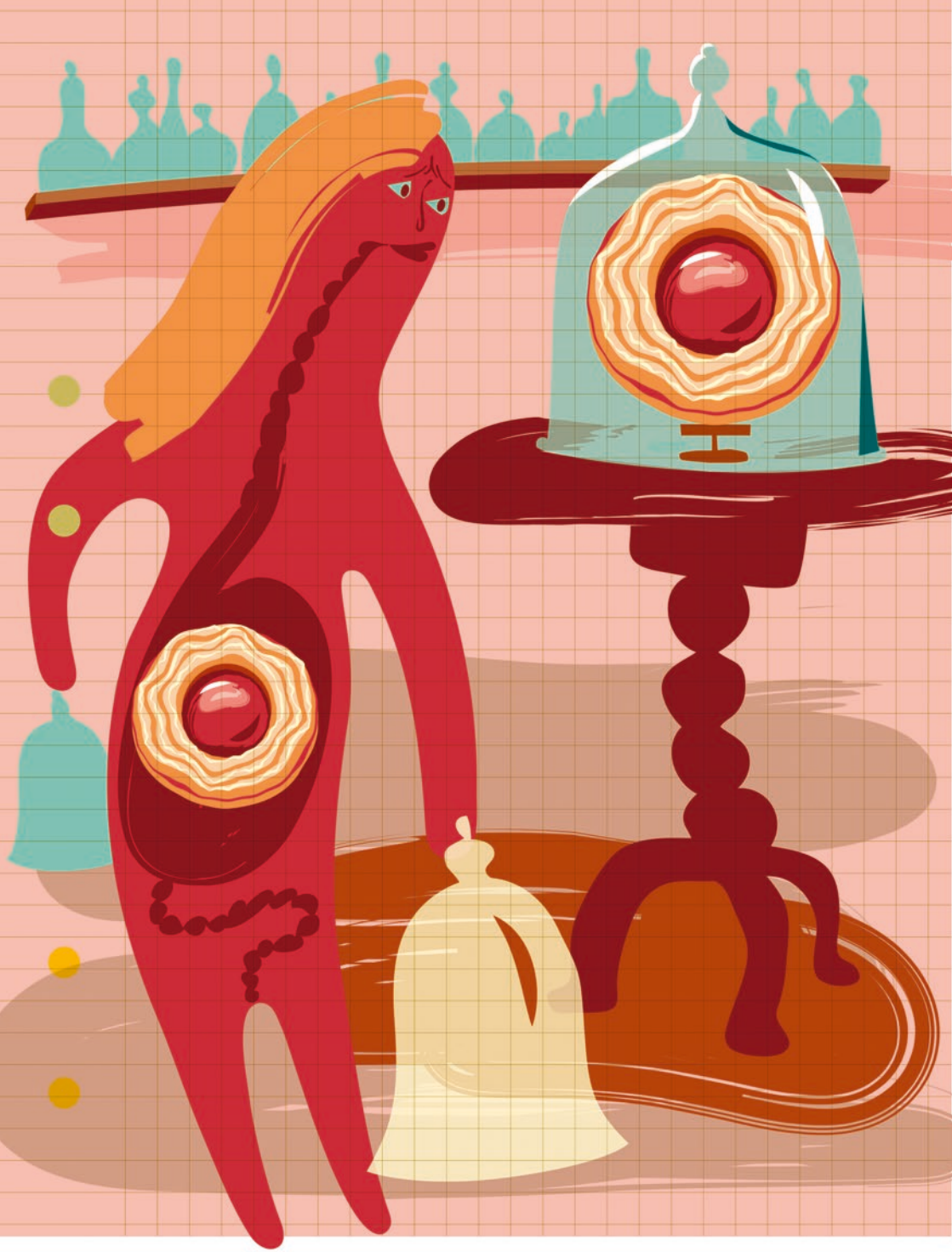

Pen-
sionens
filosofi

Det här kapitlet ger kortfattat en beskrivning av vad pension är och hur den fungerar. Texten kan också vägleda dig i hur man själv ska tänka om pension.

Uppskjuten konsumtion

Pension är uppskjuten konsumtion, det finns inga genvägar. En ekonomisk eller arbetsmässig uppoffring idag är nödvändig för att du ska ha mer pengar under det tredje livet, som pensionsåldern brukar kallas.

Du som vet med dig att du kommer att ha tillräckligt med pengar på ålderns höst behöver kanske inte göra några ekonomiska uppoffringar. Det kan förstås alltid inträffa oförutsedda saker i livet som kan påverka din ekonomiska situation. Ett aktivt val kanske också handlar om att sänka sin konsumtion och därmed frigöra tid.

Allmän pension

Den allmänna pensionen fungerar så att det byggs upp ett statligt pensionskapital i ditt namn. Ur detta pensionskapital fördelas ett månatligt pensionsbelopp när du väljer att ta ut pensionen. Läs mer i kapitellet *Att ta ut pensionen tidigt* (sid. 67).

Egenavgifter

Pensionskapitalet byggs upp genom att du som egenföretagande konstnär betalar egenavgifter på din deklarerade inkomst från företaget. Den största delen av dessa egenavgifter går till ditt pensionskapital. Andra delar går till bland annat sjukförsäkringen.

Du får alltså mindre pengar kvar av din inkomst (uppoffring) på grund av detta, men det leder å andra sidan till att du får ut mer pengar i pension.

Arbetsgivaravgifter

Har du en anställning är det arbetsgivaren som betalar in till ditt pensionskapital genom arbetsgivaravgifterna, som är en viss procent av din lön. Även detta kan ses som en uppoffring från din sida, eftersom din lön skulle varit högre om inte arbetsgivaren hade varit tvungen att betala arbetsgivaravgifter.

Ledighet, studier, plikttjänst

Vid viss ledighet, studier och plikttjänst tjänar du in till pensionen. Då betalar staten in pensionsavgifter som motsvarar en fiktivt beräknad inkomst för din räkning. Detta kallas pensionsgrundande belopp. Följande aktiviteter kan ge pensionsgrundande belopp:

- Föräldraledighet
- Sjuk- eller aktivitetsersättning
- Studiemedel
- Militärtjänst eller annan plikttjänst

För att få pensionsgrundande belopp ska det så kallade förvärvsvillkoret vara uppfyllt. Förvärvsvillkoret innebär att du ska ha haft en pensionsgrundande inkomst i åtminstone fem år på lägst två inkomstbasbelopp (125 000 kr).

Eftersom det är staten som står för dessa pengar innebär det ingen uppoffring för dig.

Periodiska stipendier

Periodiska stipendier från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden som är på tre år eller längre är pensionsgrundande.

Arvsvinster mm

Något som också påverkar ditt pensionskapital är de så kallade arvsvinsterna. Varje år dör ett antal av dina ålderskamrater, dvs. personer som är födda samma år som du. Deras kvarvarande pensionskapital fördelas mellan dig och de övriga ålderskamraterna som fortfarande är i livet, oavsett om de tar ut pension eller inte.

Du som ännu inte börjat ta ut din allmänna pension kan i ditt pensionsbesked på Pensionsmyndighetens hemsida se hur mycket just du fått ett visst år.

> *Exempel:*
> *För en person som är född 1938 utgör arvsvinsten varje år en ökning av pensionskapitalet på ca 5 procent. För en person som är född 1945 är den ca 2 procent och för en som är född 1957 är den 0,5 procent.*

Slutligen växer ditt pensionskapital på grund av de statliga pensionsfondernas avkastning.

De nedan beskrivna sätten att öka ditt pensionskapital innebär ingen uppoffring från din sida, men å andra sidan rör det sig om lite pengar jämfört med inflödet av de två förstnämnda sätten.

Tjänstepension

Har du en anställning betalar ofta arbetsgivaren in pengar till en tjänstpension i ditt namn. Har arbetsgivaren kollektivavtal eller hängavtal är tjänstepensionen obligatorisk, men även de flesta arbetsgivare utan avtal betalar frivilligt in motsvarande belopp (eller högre). Frilansande konstnärer har sällan långvariga tillsvidareanställningar, utan det handlar mest om visstidsanställningar eller tillfälliga anställningar för vissa projekt.

Valfrihet

Ibland kan du som konstnär välja om du vill att arbetsgivaren ska göra en inbetalning till tjänstepension. Det medför i så fall en minskning av arvodet/lönen med motsvarande belopp, alltså en uppoffring för dig. Men även i de fall tjänstepensionen är obligatorisk i företaget, innebär den en uppoffring för dig. Löneutrymmet för arbetsgivaren minskar ju.

Om du väljer bort tjänstepensionen i en anställning bör ersättningen vara 6-7 procent högre för att den ska vara likvärdig. De extra pengarna kan du då använda till ett eget sparande inför pensioneringen.

Avgifter

Ditt pensionskapital i tjänstepensionen beror till stor del på hur stora avgifter det är på försäkringen. Det finns några företag som har tjänstepensioner utan fasta avgifter och som bara tar ut avgifter när du byter fonder. Uppoffringen blir lika stor, men utfallet blir betydligt bättre ju lägre avgifterna är.

Kontrollera också att arbetsgivaren betalar in till tjänstepensionen när du är föräldraledig.

Många små belopp

Här kan påpekas att under sin aktiva tid kan en del konstnärer ha haft många arbetsgivare, och det kan vara besvärligt att inför pensioneringen kontrollera att alla pengarna verkligen betalats in. Ligger anställningarna långt tillbaka i tiden kan det hända att företaget där du har varit anställd inte längre existerar, vilket gör det ännu svårare.

Är det fråga om små belopp betalar tjänstepensionsförsäkringsbolaget inte ut pengarna som månatlig pension, utan du får istället ett engångsbelopp, vanligen vid 65 års ålder.

Privat avdragsgillt pensionssparande

För det privata pensionssparandet betalar du själv in pengar, antingen i form av en premie till ett försäkringsbolag (fast egentligen är det ingen försäkring, utan det är ett rent sparande) eller genom insättning i bank på ett individuellt pensionssparkonto (IPS).

Uppoffringen som inbetalningen innebär lindras något på grund av pensionssparavdraget, som gör att skatten på din deklarerade inkomst minskar. Å andra sidan beskattas pengarna när de tas ut, så det brukar ta ut varandra.

Annat sparande inför pensionen

Amortera på lån

Ett alternativ till att spara inför pensionen är att amortera ev. lån på boendet. Det ger en bra ränteeffekt, men även här gäller filosofin om uppskjuten konsumtion i och med att du använder pengar till amorteringen. Likaså om du sparar i fonder eller på bank.

Minskade löneuttag

Bedriver du din konstnärliga verksamhet i eget aktiebolag är en strategi att minska dina löneuttag innan pensionen (uppoffring), så att pengarna kan sparas och tas ut (som lön eller utdelning) när du blir pensionär. Detta är fördelaktigt även ur skattesynpunkt. Du kan läsa mer om det under kapitellet *Arbeta på äldre dar* (sid. 55).

Andra strategier

Det finns strategier som inte kräver ekonomisk uppoffring. En är att målmedvetet arbeta på att bli känd, så att din konstnärskarriär även kan krönas med ekonomisk framgång när du blir gammal.

En annan är att du har en mental beredskap för mindre inkomster, så att detta inte påverkar dig negativt. I en banks skrämselpropaganda för att pensionsspara frågar man: *Skulle du klara dig på 59 procent av din nuvarande inkomst när du blir pensionär?* Många skulle faktiskt kunna svara *ja* på den frågan.

PENG
Sverige

Pengars värde

Det här kapitlet är en liten betraktelse över pengars värde, något som kan vara bra att reflektera över i samband med beslutet om när du ska ta ut din pension, i första hand den allmänna pensionen.

Allmän pension

Allmän pension har till skillnad från tjänstepension och individuellt pensionssparande, inget efterlevandeskydd, om vi bortser från en liten del i premiepensionen, som du kan läsa om i kapitlet *Pensionsplanering inom familjen* (sid. 99).

Den allmänna pensionen kan inte betalas ut under kortare period än livsvarigt. Tjänstepension och individuellt pensionssparande kan däremot oftast tas ut under så kort tid som fem år, vilket förstås ger högre månadsbelopp.

Du kan ta ut den allmänna pensionen från 61 års ålder, och du kan vänta i princip hur länge du vill med att begära ut pensionen hos Pensionsmyndigheten. Ju längre du väntar, desto högre månadsbelopp får du, men eftersom du då får färre månader, är det i princip ett nollsummespel. Du kan läsa mer om det i kapitlet *Att ta ut pensionen tidigt* (sid. 67).

Arvsvinster

När du avlider, är det dina ålderskamrater som får dela på det pensionskapital som finns kvar på ditt pensionskonto. Med ålderskamrater menas alla svenskar som är födda samma år som du.

Att ditt pensionskapital vid dödsfall tillfaller en del av pensionärskollektivet, kallas arvsvinster. Så blir det oavsett om du avlider innan du har börjat ta ut den allmänna pensionen, eller om du avlider efter att du börjat ta ut den. Varje år fördelas drygt en miljard kronor i arvsvinster. Pengarna fördelas i förhållande till vars och ens pensionsbehållning. På så sätt sker en omfördelning från dem som lever kortare tid till dem som lever längre.

Mer pengar?

Om du tar ut pensionen tidigt, så kan man säga att du tar ut så mycket pensionspengar som möjligt till dig själv. Behöver du inte pengarna till livsuppehället, finns pengarna till sparande och i förlängningen till arvingar eller testamentstagare. Ditt pensionskapital som är kvar inom pensionssystemet är inte åtkomligt för dem. En nackdel, rent matematiskt, är förstås om du lever väldigt länge, så att nedsättningen av månadsbeloppen på grund av det tidigare uttaget blir kännbart. Samtidigt är det inte ovanligt att behovet av pengar brukar minska med ökad ålder.

Ett tidigt uttag av allmän pension kan dock i vissa fall påverka den enskildes möjligheter till inkomstbeprövade ersättningar som bostadstillägg eller a-kassa. I det fall du har höga inkomster har det också påverkan på marginalskatten. Så ett individuellt beslut måste alltid fattas.

Likvida medel

En del människor avstår från att ta ut pensionen tidigt, för att de tycker att de inte behöver pengarna. Det kan vara för att de fortfarande arbetar, eller för att de har kapitalinkomster. Det finns dock en fördel med att ta ut pensionen tidigt i alla fall.

Fördelen med ett tidigt uttag är att du blir likvid, dvs. du har pengar tillgängliga för att skaffa en bostad, en bil eller något annat. För konstnärer kan det även handla om att man får ett månatligt tillskott. Eftersom konstnärer ofta inte har höga inkomster så blir frågan om marginalskatt mindre betydelsefull. Som sagt tidigare, om du avlider tillfaller pengarna dina arvingar och eventuella testamentstagare.

Marginalskatt

Men, invänder du kanske, marginalskatten då? Ja, det är riktigt. För den som har en hög inkomst vid sidan av pensionen, blir det statlig skatt på en del av inkomsten. Många vill av något sorts principskäl absolut inte betala statlig skatt, utan man vill till varje pris hålla sig under brytpunkten. Brytpunkten för statlig skatt låg under 2018 på ca 39 000 kr per månad för den som är anställd och en vinst i näringsverksamhet på 50 000 kr per månad.

Exempel
Mitra är 63 år och har enskild firma ligger på gränsen till statlig skatt eftersom vinsten under året i näringsverksamheten är 600 000 kr. Skatt och egenavgifter blir sammanlagt 234 000 kr, dvs. 234 000/600 000=39 procent. Om Mitra dessutom tar ut sin allmänna pension med 200 000 kr blir skatt och egenavgifter 331 000 kr. Den extra skatten och egenavgifterna blir alltså 331 000-234 000=97 000 kr, dvs. en marginalskatt på 97 000/200 000=48,5 procent.

Ju tidigare, desto roligare

En aspekt värd att reflektera över är att för de flesta människor är det roligare att ha pengar nu än senare i livet. Att ha 400 kr mer per månad i pension vid hög ålder gör oftast ingen större skillnad. Men det är såklart ett individuellt beslut.

Pengars marginaleffekt

Många tittar väldigt noga på marginalskatten utan att tänka på att det finns en motsvarande marginaleffekt på pengarna. De första kronorna i inkomst är det låg skatt på, typ 30 procent, dvs. det är 70 procent kvar efter skatt. Dessa 70-procentiga pengar används oftast till boende, mat och andra nödvändiga utgifter, som inte är särskilt roliga. En ytterligare inkomst beskattas högre (med ca 50 procent), men å andra sidan används dessa pengar för att sätta guldkant på tillvaron, till det där lilla extra. Det kan vara något att fundera på.

Missuppfattning om pensionens storlek

Det är en utbredd missuppfattning att pensionens storlek påverkas när man skjuter upp pensionsuttaget. Det totala pensionsuttaget blir alltså i princip detsamma oberoende av uttagstidpunkten, dvs. den som tar ut pension tidigare får ett lägre månadsbelopp men under längre tid, medan den som avvaktar med pensionsuttaget får ett högre belopp, men under kortare tid.

PENG
Sverige

Olika faser i livet

Planeringen inför pensionen ser olika ut under de olika faserna i livet. Här har du en genomgång.

Ungdomsåren

När du är ung (15–35 år) är det alltför tidigt att börja spara pengar inför pensionen, åtminstone inga stora belopp. Planeringshorisonten är alldeles för avlägsen. Däremot bör du se till att om möjligt inte missa att tjäna in till den allmänna pensionen. Har du anställning bör du se till att arbetsgivaren betalar in till din tjänstepension.

Om du är frilansande (har företag eller tillfälliga anställningar), är det bättre att du satsar på karriären och fokuserar på den konstnärliga verksamheten, än att du lägger undan pengar till pensionen. Det är bättre att lägga pengar på att skaffa utbildning och bostad. Båda dessa komponenter är viktiga för ålderdomens ekonomi.

Sommarjobb

Om du under året tjänar högst 19 246 kr är hela beloppet skattefritt. Det kan tyckas lockande att hålla sig under den gränsen. Men faktiskt är det bättre att överskrida den, eftersom du då tjänar in till den allmänna pensionen med ett belopp som klart överstiger skatten på inkomsten om denna fortfarande är blygsam.

> *Exempel:*
> *En lönehöjning från 19 246 till 19 247 kr, dvs. med en krona, innebär att du ska betala 1 300 k i skatt (pensionsavgiften). Men detta innebär att du får 400–500 kr per år (beroende på vid vilken ålder du börjar ta ut den allmänna pensionen) i allmän pension varje år livet ut. Det är en rejäl hävstång.*

Du ska naturligtvis inte arbeta svart, och kontrollera att arbetsgivaren betalar tjänstepension även vid tillfällig anställning.

Börja jobba tidigt

Många konstnärer skaffar sig en lång utbildning. Visserligen ger utbildning med studiemedel pensionsgrundande belopp, men det ger betydligt mindre än pensionsgrundande inkomst från ett förvärvsarbete. Statistik visar att livspensionen blir högre för den som tidigt kommer in på arbetsmarknaden.

Det lönar sig också att så snabbt som möjligt nå en inkomst som motsvarar maximal pensionsgrundande inkomst (504 375 kr), men det är bara ett fåtal konstnärer som får en så pass hög inkomst.

Många unga människor gör ett studieval genom att snegla på yrken där det råder brist på yrkeskunniga och utbildar sig inom dessa. Så är det sällan för konstnärer; det är sällan en dansare, tecknare eller skådespelare utbildar sig till detta på grund av en förväntad god arbetsmarknad. Det är ironiskt att många av de allra längsta och därmed dyraste utbildningarna finns inom det konstnärliga området.

Betala skatt

Konstnärer har aldrig utpekats som särskilt benägna att arbeta svart. Förutom att det är förbjudet och osolidariskt, finns det många nackdelar med att arbeta svart, oavsett om det är inom din konstnärliga verksamhet eller inom något annat jobb som du tar för att kunna försörja dig vid sidan av den konstnärliga verksamheten.

En arbetsgivare som inte drar skatt och betalar arbetsgivaravgifter har inte heller försäkringar, så skulle något hända dig på arbetsplatsen är det illa. Det är inte heller säkert att du verkligen får betalt. I värsta fall kan du betraktas som egen företagare i stället för som anställd av den som har anlitat dig, och Skatteverket kan tvinga dig att själv betala skatt och egenavgifter.

Utan skatt och sociala avgifter får du varken sjukpenninggrundande eller pensionsgrundande inkomst.

Studier

Studerar du på högskolenivå och får studiemedel från Centrala studiestödsnämnden (CSN), betalar staten in pensionsavgifter för dig vilket innebär att du även under studietiden tjänar in till pensionen. Studiemedlen består av studielån och studiebidrag. Även om du inte tar studielån lönar det sig att ändå ta ut studiebidraget, eftersom det pensionsgrundande beloppet bygger på detta. Det är dock inte mycket pension du får.

> *Exempel:*
> *Studiebidraget är ca 30 000 kr för ett år med heltidsstudier. Det pensionsgrundande beloppet är bara 138 procent av studiebidraget, vilket blir 41 400 kr i pensionsgrundande belopp. Pensionsrätten är 18,5 procent av detta belopp, dvs. 7 659 kr. Detta ska jämföras med pensionsrätten för ett heltidsjobb med låt oss säga 25 000 kr i månaden. Då blir pensionsrätten 25 000 x 12 x 18,5 procent = 55 500 kr, alltså mer än sju gånger så mycket livet ut.*

Det är alltså en avsevärd skillnad i pensionsintjänande efter 4-5 års studier jämfört med att ha arbetat under motsvarande tid. Detta ska såklart vägas mot andra fördelar med att studera: att du får tränga in i ett konstnärligt område som du är intresserad av och inom vilket du förhoppningsvis kan arbeta och få en hyfsad inkomst, som i sin tur ger ett bra pensionsintjänande.

Sabbatsår

Det är bra att se till att du genomför utbildningen så fort som möjligt så att du snabbt kommer igång med pensionsintjänande arbete. Vill du ta ett sabbatsår är det bättre att vänta med detta tills du börjat arbeta än att fördröja inträdet på arbetsmarknaden genom detta.

Dessutom bör det påpekas att ett tolv månader långt sabbatsår är bättre att förlägga mellan två halvårsskiften än under ett kalenderår.

Medelåldern

I medelåldern (35–50 år) är det fortfarande alltför tidigt för att pensionsspara på allvar. Det är bättre att satsa på att skaffa ett bra boende, barnens utbildning, mm. Men se gärna till att betala av på bostadslån och studielån.

Hög pensionsgrundande inkomst

Fortfarande gäller att inte arbeta svart och att se till att du har så hög pensionsgrundande inkomst som möjligt. Försök att lägga föräldraledighet, studier och andra ledigheter så att de inte ligger under ett helt kalenderår. Bygg målmedvetet upp din konstnärliga karriär så att du kan försörja dig även på ålderns höst.

Femtioårsåldern

Spara på allvar

Det är i femtiofemårsåldern du på allvar ska börja spara till pensioneringen. Då bör du ha kommit upp i en hyfsad inkomst, eventuella barn är utflugna och försörjer sig själva och förhoppningsvis har du inte så stora bostadsutgifter.

Så riskfritt som möjligt

Det finns flera sätt att spara. Tror du på en god börsutveckling kan ett investeringssparkonto vara en bra idé. Till en början bör du kunna ta en del risker, eftersom sparandet ska sträcka sig åtminstone 15–20 år framåt i tiden. I takt med att tidpunkten för pensioneringen närmar sig, bör du växla ner riskerna. Ett sparkonto i någon av nischbankerna som har insättningsgaranti och ger typ 0,70 procent ränta är riskfritt. För att få något högre ränta kan du binda sparandet i två eller fem år.

Ett okonventionellt sätt att spara är att satsa på samlarobjekt eller konst som ännu inte börjat stiga i värde. Är du bildkonstnär i början av karriären kan det vara en bra idé att byta konstverk med andra kollegor.

Premiepensionsfonderna

Frågan är hur du ska göra med dina fonder i premiepensionssystemet. Statistik från Pensionsmyndigheten visar att de mest passiva spararna visar sig ha bäst utveckling på sina fonder. Och hittills har ”soffliggarfonden” statens fondportfölj AP7 Såfa gått bäst.

Den finns i flera varianter, beroende på din ålder. Upp till 55 års ålder ligger hela innehavet i aktier, dvs. med större risk. Därefter får du gradvis större andel räntor i portföljen, så att du vid 75 års ålder har två tredjedelar i räntor, alltså med lägre risk. Observera dock att AP7 Såfa generellt sätt har rätt stor risk, eftersom den

använder sig av så kallade derivat för att höja risknivån i aktieandelen. Risknivån i AP7 Såfa är för sparare upp till 55 år i nuläget 1,24 gånger högre än i en vanlig global aktiefond. Syftet med risknivån är att det ger dig möjlighet till bra värdeutveckling under många år. Men går börsen ner blir fallet desto större.

Hur det än går, ska du vara medveten om att premiepensionsfonderna bara utgör en liten del av den allmänna pensionen. Den avgjort största delen är inkomstpensionen som baseras på dina pensionsgrundande inkomster och även till mindre del av dina pensionsgrundande belopp (från studier, föräldraledighet mm).

Kostnaderna är viktiga för allt sparande. Så även för fonderna i premiepensionen. Pensionsmyndigheten har pressat förvaltningsutgifterna i premiepensionsfonderna, men ändå är det stor skillnad mellan de dyra och de billiga. I och med att sparandet är långsiktigt gör ränta på ränteeffekten att en billig fond växer betydligt bättre än en dyr, givet att kursutvecklingen är densamma. En del fondförvaltare hävdar att deras dyra fonder lönar sig, eftersom de lyckas bättre med att slå index, men statistik visar att så är det inte.

Den konstnärliga karriären

Det är inte ovanligt att konstnärer får större ekonomisk framgång med åren, och det kan vara lättare att satsa på karriären när andra plikter, exempelvis hemmavarande barn, inte tynger lika mycket.

Ålderdomen

Det är väldigt individuellt vid vilken tidpunkt sparandet minskar så att nettoinflödet av pengar ersätts av ett nettoutflöde. Men förr eller senare är det dags att njuta av det du har sparat ihop på olika sätt.

Pensionsintjänande

Eftersom pensionsintjänandet till den allmänna pensionen fortsätter hela livet är det förstås en fördel om du fortsätter att arbeta med den konstnärliga verksamheten, eller till och med startar en sådan under ålderdomen. Även små inkomster medför höjd pension, men du måste ligga på minst 42,3 procent av prisbasbeloppet för att få pensionsgrundande inkomst. Kommer du upp till gränsen är hela inkomsten pensionsgrundande från första kronan.

En avgörande faktor för benägenheten att fortsätta arbeta efter den traditionella pensionsåldern (som tidigare var 65 år) är att man har ett arbete som intresserar en, ett arbete som inte bara är ett nödvändigt ont. Och här utmärker sig konstnärligt arbete positivt.

Karriären

Ofta ser man en högre utväxling på gamla dar, dvs. det behövs inte lika hårt arbete per intjänad krona. En författare kan ha gett ut många böcker som nu ger arbetsfri royalty. En bildkonstnär kan ha en stor produktion bakom sig, verk som nu kan säljas. En musiker kan få mer betalt för varje spelning än tidigare, och på samma sätt är det ofta för skådespelare. Vissa typer av konstnärlig verksamhet som till exempel dans, cirkus, sång kan det dock ofta vara svårt att försätta med när man uppnått hög ålder.

Omställning till mindre utgifter

Du bör fråga dig om du har mental beredskap för mindre pengar att röra dig med när du pensionerar dig. En del konstnärer kommer med en motfråga: *Mindre än vad då? Jag lever redan på existensminimum.* Och det ligger förstås något i det.

Men för den som har väldigt låg allmän pension finns garantipension och bostadstillägg som lyfter upp lägstanivån, en nivå som många konstnärer redan tidigare i livet levt på. En fördel är att man nu får en månatlig fast inkomst.

För den som har haft en hyfsad ekonomi under arbetsåren och sedan av olika anledningar får en liten pension kan det dock bli en rejäl omställning. Orsaken till den låga pensionen kan till exempel vara att du har försörjt dig på stipendier som inte är pensionsgrundande. Många säger under sin aktiva tid att *när jag blir gammal ska jag sälja huset och flytta till en liten lägenhet för att få loss pengar.* Men när det kommer till kritan är det många som drar sig för att flytta.

Själv eller parvis

Många konstnärer som har låg pension, kan trösta sig med att maken eller makan också får pension, och det ger automatiskt en bättre privatekonomi, även om den andras pension också är låg. Den som lever själv, måste dessvärre anpassa sig efter den situationen.

Kvinnor lever i genomsnitt längre än män i Sverige. Därför finns det fler änkor än änklingar, vilket visar sig i statistiken över vilka som har lägst pension.

Du kan läsa mer i kapitlet *Pensionsplanering inom familjen* (sid. 99).

PENG
Sverige
PENG
Sverige
PENG
PENG
PENG
Sverige
PENG
Sverige
PENG

Så fungerar pensionen

Här är en kort sammanfattning av pensionssystemet, främst anpassat till dig som är konstnär med eget företag eller frilansuppdrag. I slutet av det här kapitlet ser du några tips om hur du ska agera genom livet för att få så bra pensionsekonomi som möjligt.

Tre typer av pension

Din pension kan komma från flera håll:

- Från Pensionsmyndigheten som **allmän pension**. Den allmänna pensionen består av två delar, en inkomstgrundad del och en del som inte är inkomstgrundad. Du som är född 1938–1953 får en del av din pension som tilläggspension (ATP)
- Från dina arbetsgivare i form av **tjänstepension**. De flesta som ha varit anställda får en tjänstepension från sin arbetsgivare. Tjänstepensionen får du från de olika tjänstepensionsbolag som dina arbetsgivare har eller har haft avtal med.

- Från ett frivilligt **privat pensionssparande** i form av pensionsförsäkring eller IPS (individuellt pensionssparande).

Allmän pension

Olika delar

Den allmänna pensionen består av 2-4 delar:

- **Inkomstpension**, som baseras på de pensionsrätter som du har tjänat in. Hur mycket du får i inkomstpension beror på hur mycket som har betalats in under åren och hur inkomstutvecklingen har varit i samhället.

- **Premiepension**, som också är inkomstgrundad och baseras på dina pensionsrätter i premiepensionssystemet. Premiepensionens storlek beror på hur mycket som har betalats in och hur de fonder som du valt har utvecklats.

- **Garantipension** är ett grundskydd för dig som haft liten eller ingen arbetsinkomst under livet.

- **Tilläggspension** (om du är född mellan 1938 och 1953) är en inkomstgrundad pension och baseras på de pensionspoäng du har fått under de år du har arbetat. Ju fler intjänande år och högre pensionspoäng du har, desto högre blir din tilläggspension.

Hela livet

Du tjänar in till den allmänna pensionen varje år under hela livet under förutsättning att du det aktuella året har deklarerad inkomst av förvärvsverksamhet (som anställd eller som egenföretagare). Det går att likna med ett sparande på ett bankkonto där du sätter in pengar för ett framtida nyttjande. Du fortsätter att

tjäna in till den allmänna pensionen även när du har börjat ta ut pensionen. Både en femåring (med exempelvis reklamfilmsuppdrag) och en hundraårig författare kan tjäna in till ökad pension. Allmän pension betalas ut av Pensionsmyndigheten och betalas ut livet ut.

Tre sorters pensionsgrundande inkomst

Det finns tre sorters pensionsgrundande inkomst (PGI) som ger pensionsrätter:

- Anställningsinkomster (även från eget aktiebolag)
- Nettoinkomst från egenföretagande
- Sjukpenning

Periodiska stipendier från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden som är på tre år eller längre är pensionsgrundande.

Inkomster som inte är pensionsgrundande

Pensionsutbetalningar är inte pensionsgrundande, det gäller även tjänstepension. Inte heller kostnadsersättningar och kapitalinkomster (exempelvis ränteinkomster) är pensionsgrundande.

Baseras på dina inkomster

Varje år avsätts 18,5 procent av din lön och andra skattepliktiga ersättningar samt överskott från eget företag till den allmänna pensionen. Den största delen, 16 procent, går till inkomstpensionen. 2,5 procent går till premiepensionen.

Nedre gräns

För att ett visst års inkomst ska vara pensionsgrundande måste inkomsten vara minst 42,3 procent av prisbasbeloppet som gäller för året. För 2018 motsvarade det 19 246 kr. Även om du ligger under gränsen betalar arbetsgivaren arbetsgivaravgifter och du

som egenföretagare egenavgifter på beloppet. Det blir som en slags skatt. För dig som delvis är i det gamla systemet med ATP (födda 1938–1953) gäller att den lägsta årsinkomst som ger ATP-poäng är 44 900 kr. Läs mer om tilläggspension i ett särskilt avsnitt längre fram.

Om du når upp till gränsbeloppet under året räknas alla dina inkomster från den första kronan med i den pensionsgrundande inkomsten.

Övre gräns

Oavsett hur stora förvärvsinkomster du har haft kan pensionsunderlaget inte bli högre än 7,5 inkomstbasbelopp för ett år. Det motsvarar en inkomst före avdrag för allmän pensionsavgift på 8,07 inkomstbasbelopp, vilket för 2018 var 504 375 kr. Det är ungefär 15 procent av befolkningen (främst män) som slår i taket.

För en företagande konstnär som är ålderspensionär motsvarar det en vinst före schablonavdrag för egenavgifter (15 procent) i den enskilda firman eller från andelen i handelsbolaget på knappt 600 000 kr.

Oavsett var du bor

Pensionen betalas ut oberoende av var du är bosatt som pensionär, i Sverige eller utomlands. Du som är bosatt utanför Sverige och har en pågående utbetalning från Pensionsmyndigheten (eller Försäkringskassan) ska lämna in ett levnadsintyg under hösten varje år. Det beror på att myndigheterna behöver veta att du lever för att kunna betala ut din ersättning.

Skatterevision

Om du får en skatterevision som innebär att din inkomst höjs (eller sänks), påverkar detta din pensionsrätt. Pensionsmyndigheten ändrar då dina pensionsrätter retroaktivt.

Du måste ha betalat in skatten

Det räcker inte med att du har deklarerat en viss inkomst för att få pensionsintjänande. Du måste också ha betalat in den påförda skatten (inklusive socialavgifterna). Annars faller pensionsintjänandet bort. Har du bara betalat en del av skatten proportioneras pensionsintjänandet därefter.

Ackumulerad inkomst

Reglerna om ackumulerad inkomst gäller inkomster som betalas ut under ett år, men som hör till flera år, exempelvis en hög inkomst från en utställning eller en bok eller musikinspelning som du har arbetat med i flera år. För konstnärer är ackumulerad inkomst inte så ovanligt.

Om en extra hög inkomst gör att du ett år hamnar över brytpunkten kan du ansöka om särskild skatteberäkning enligt bestämmelserna om ackumulerad inkomst och i vissa fall slippa betala statlig skatt. Detta görs genom en fiktiv utspridning av inkomsten över de år som inkomsten hör till.

Fördelningen gäller dock inte pensionsgrundande inkomst. Den räknas efter varje års faktiska inkomst. För att fördela denna så att du inte vissa år kommer över maximal pensionsgrundande inkomst medan du andra år kommer under gränsen, är du hänvisad till avsättning till periodiseringsfond. Du kan läsa om den på *www.konstnarsnamnden.se/konstnarguiden*.

Garantipension

Den som har haft låg eller ingen inkomst kan få garantipension. Den fungerar som ett tillägg till din pension om denna är låg. Garantipensionen gör att du minst får en allmän pension på 11 650 kr per månad om du är ensamstående och 10 326 kr per månad om du är gift. Som gifta räknas även registrerad partner eller sammanboende som har gemensamma barn eller tidigare har varit gifta med varandra. Observera att beloppen gäller om du har bott i Sverige i minst 40 år, annars blir det avräkning.

Garantipensionen påverkas inte av dina kapitalinkomster, tjänstepensioner eller privata pensionsförsäkringar.

Garantipensionen följer prisutveckligen: belopp och avräkningsintervall uttrycks i prisbasbelopp. Det medför att garantipensionärerna inte får del av de reala inkomstförbättringar som en genomsnittlig förvärvsarbetande har fått. Garantipensionen är alltså värdesäkrad men inte standardsäkrad.

Garantipensionen betalas ut till pensionärer bosatta i Sverige, men kan även betalas ut vid bosättning i annat land främst inom EU/EES. Läs mer om det i kapitlet *Arbeta och ta ut pension i utlandet* (sid 85).

Om du är född 1937 eller tidigare består den allmänna pensionen enbart av tilläggspension och eventuell garantipension.

Stipendier

Det är vanligt att konstnärer får stipendier. Om det är fråga om så kallade punktstipendier är de skattefria. Med punktstipendium menas ett stipendium som betalas ut under högst två år i följd från samma stipendiegivare. Likaså är boendestipendier och resestipendier vanligen skattefria.

Pensionsintjänandet följer beskattningen. Är stipendiet skattefritt ger det inget pensionsintjänande och tvärtom. Periodiska stipendier, tre år eller mer, från Sveriges Författarfond och Konstnärsnämnden är pensionsgrundande.

Sjukpenning

Utbetald sjukpenning är pensionsgrundande inkomst, oavsett om sjukpenningen grundas på en anställning (även i eget aktiebolag) eller på egenföretagande (enskild firma och handelsbolag). Samma sak gäller föräldrapenning. Du betalar inga egenavgifter på den del av företagets överskott som består av sjukpenningen, utan för denna del är det Försäkringskassan som står för socialavgifterna.

Det är inte ovanligt att man på näringsbilagan NE (enskild firma) eller på blankett N3A (handelsbolag) har ett underskott på raden innan sjukpenningen läggs till. Nettointäkten från näringsverksamheten är då mindre än sjukpenningen. Ändå är hela sjukpenningen pensionsgrundande inkomst.

Föräldrapenning är alltid inkomst av tjänst även om den grundar sig på inkomst av företag.

Exempel:
José har en enskild firma. Hans intäkter under året är 100 000 kr. Hans kostader inklusive avskrivningar är sammanlagt 140 000 kr. Dessutom har han fått 50 000 kr i sjukpenning i näringsverksamheten.
Josés nettointäkt från den enskilda näringsverksamheten är 100 000-140 000+50 000 = + 10 000 kr. Ändå blir hans pensionsgrundande inkomst 50 000 kr.

Du kan tjäna in till din pension även när du inte arbetar

Varje inkomstbortfall kan innebära en lägre pension. Det beror på att pensionen grundas på alla dina inkomster genom hela livet. Men du som har små barn, studerar (och får studiebidrag från CSN) eller har sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare kallad förtidspension) får kompensation från staten. Då betalar staten in pensionsavgifter som motsvarar en fiktiv beräknad inkomst för din räkning. Den fiktiva beräknade inkomsten för små barn, plikttjänst, studier och sjuk- och aktivitetsersättning kallas för pensionsgrundande belopp (till skillnad från pensionsgrundande inkomst).

Men sabbatsår eller ”fria” studier utan studiemedel ger ingen pensionsgrundande inkomst, i vart fall inte under ledighetstiden. Men ifall du därigenom kommer att få en högre deklarerad inkomst längre fram, kan det ändå medföra ett högre pensionsintjänande totalt sett.

Tilläggspension

Övergångsgenerationen

Du som är född 1938–1953 (den så kallade övergångsgenerationen) får en del av din pension som tilläggspension (ATP). Till den delen tjänar du in pensionspoäng i stället för pensionsrätter. Intjänandet till tilläggspension upphör från det år du fyller 65 år. Du får ändå högre pension, eftersom intjänandet då överförs helt och hållet till inkomstpensionen i det nya systemet.

Hur stor blir tilläggspensionen

Följande påverkar hur stor din tilläggspension blir:

- Dina intjänade år med pensionspoäng. För att ha rätt till tilläggspension måste du ha minst tre år med pensionspoäng. För full tilläggspension måste du ha 30 år med pensionspoäng.
- Ett genomsnitt av dina femton bästa poängår. För dig som inte har femton år med pensionspoäng används genomsnittet av de pensionspoäng du har. Detta genomsnitt kallas medelpoäng.
- Ditt civilstånd. En ogift person får en något högre tilläggspension än en gift person.
- Antal tjugondelar i förhållande till vilket år du är född.
- Tilläggspensionen är beräknad i tjugondelar i förhållande till ditt födelseår. Ju tidigare i perioden 1938–53 du är född, desto större är andelen tilläggspension och desto mindre är andelen inkomstpension.

- Din pensionsålder när du tar ut din pension. Ett uttag före 65-årsdagen minskar tilläggspensionen och ett uttag efter denna dag ökar tilläggspensionen.

Tjänstepensionen ökar bara upp till 65 års ålder, även om du har förvärvsinkomster. Därefter överförs ökningen till inkomstpensionen, så du diskrimineras inte på grund av att du helt eller delvis är inne i tilläggspensionssystemet.

Garantitillägg

Övergångsgenerationen omfattas även av en särskild garantiregel (den så kallade G94-regeln). Regeln innebär att du från och med den månad du fyller 65 år kan få ett tillägg till din tilläggspension. Detta ska inte förväxlas med garantipensionen.

Du som är född mellan 1938 och 1953 är garanterad att få ut lika mycket i sammanlagd inkomstgrundad ålderspension som motsvarar vad du har tjänat in i det gamla ATP-systemet till och med år 1994. För att få möjlighet att få garantitillägg krävs att du under åren fram till 1994 har haft höga inkomster i minst 15 år. Därefter ska inkomsterna ha minskat relativt mycket. Om du däremot har haft fortsatt höga inkomster efter 1994 kommer pensionen i det nya pensionssystemet att överstiga den pension som ATP-systemet skulle ha gett, och därmed får du inget garantitillägg.

Tjänstepension

Om du har anställning med tjänstepension betalar din arbetsgivare varje månad in ett belopp för din räkning. Tjänstepensionen kan också kallas avtalspension om din arbetsgivare har kollektivavtal. De olika pensionerna påverkar inte varandra, utan läggs ihop och blir tillsammans din totala pension. Tjänstepension betalas ut av olika försäkringsbolag. Den får de konstnärer som haft längre eller kortare anställningar och där arbetsgivaren har åtagit sig att betala in premier för tjänstepension.

Det är en missuppfattning att det bara är arbetsgivare som omfattas av kollektivavtal som betalar in tjänstepension. Även om det genom kollektivavtalet är obligatoriskt med tjänstepension finns det många arbetsgivare som frivilligt betalar in premier till tjänstepension för sina anställda, ibland till och med högre belopp. Det är ganska få arbetsgivare som saknar något tjänstepensionsavtal.

Man kan tycka att de som har en anställning är lyckligt lottade som får tjänstepension. Att det är eftersträvansvärt även för frilansande konstnärer utan tjänstepension. Men det bör påpekas att tjänstepensionen är belastad med (ibland höga) avgifter och uttaget är inte flexibelt. Det finns andra strategier som kan vara bättre.

Höga förvaltningsavgifter

Tjänstepensionen har samma nackdel som det privata pensionssparandet, nämligen att avgifterna till förvaltaren ibland är höga. En ränta på ränte-effekt medför att avkastningen ofta blir dålig. De större offentliga förvaltarna som exempelvis AMF har dock lägre avgifter. Det finns också förvaltare som inte har några avgifter alls för själva försäkringen, istället tar de ut en avgift varje gång du byter fond.

På samma sätt som i premiepensionssystemet kan du ofta välja fonder för tjänstepensionen. Även här gäller att du ska försöka välja fonder som har låga avgifter. Med ränta på ränta-effekt (kumulativ ränta) ger det ett betydligt större pensionskapital än dyra fonder, givet att kursutvecklingen är densamma. Och även om kursutvecklingen är dålig, vill fondförvaltaren ha sin avgift, så i värsta fall blir det en negativ tillväxt. Detta beror på att avgiften är en viss procent av kapitalet och inte en viss procent av avkastningen. I de flesta lägen vore det bättre att betala en avgift på 30 procent av avkastningen än 1 procent av kapitalet.

> *Exempel:*
> *1 procent högre avgift ger 18 procent mindre kapital på 20 år och 33 procent mindre kapital på 40 år.*

> *2 procent högre avgift ger 32 procent mindre kapital på 20 år och 54 procent mindre kapital på 40 år*

Löneväxling

Du kan eventuellt komma överens med arbetsgivaren om att du får ut högre lön i stället för de pengar inklusive särskild löneskatt som arbetsgivaren betalar för din tjänstepension, ett slags negativ löneväxling. Dessa pengar blir visserligen beskattade för dig, men å andra sidan är uttaget av kapitalet (om du sparar pengarna) så småningom skattefritt. Ett annat alternativ är att se till att arbetsgivaren lägger tjänstepensionen i något företag som tar ut låga avgifter eller inga avgifter alls.

Aktiebolag

För dig som har din konstnärliga verksamhet i eget aktiebolag är det bättre att spara pengarna i bolaget för framtida uttag som utdelning, lön eller pension i stället för att teckna en tjänstepensionsförsäkring. Om du är orolig för att ditt aktiebolag kommer att gå i konkurs, kan du i bolaget spara i en kapitalförsäkring som pantförskrivs för framtida pension till dig. Då är pengarna säkrade.

Stirra dig inte blind på tjänstepensionen

När det gäller pensioner, jämför sig ofta gruppen frilansare och egenföretagare med gruppen anställda och då riktar man in sig på den största upplevda orättvisan: *Anställda har en arbetsgivare som betalar in tjänstepension för sina anställda. Det har inte egenföretagarna och frilansarna.*

Det är sant, men lösningen för att utjämna orättvisan är inte att du som frilansare eller egenföretagare nödvändigtvis ska spara på samma bundna sätt som det tvångssparande som de anställda är utsatta för. Ditt sparande behöver inte alls ligga på samma nivå (ca 6 procent av inkomsten) eller vara lika över tid.

Men det är klart att du själv på något sätt måste se till att du har tillräckligt med pengar för att leva drägligt när du blir pensionär. Det finns flera sätt att uppnå detta på, vilket du bl.a. kan läsa om i kapitlet *Strategi för bästa möjliga pensionärsekonomi* (sid. 91).

Privat pensionssparande

Det privata pensionsparandet är frivilligt och något du själv tar ställning till om du behöver för att komplettera de övriga delarna i din pension. Avdragsgillt privat pensionssparande är en sparform som finns i två varianter *pensionsförsäkring* och *individuellt pensionssparande* (IPS). Till båda dessa är det du själv som betalar premie (pensionsförsäkring) respektive gör insättningar (IPS). Avdragsrätten har tagits bort för privatpersoner, förutom för de anställda som helt saknar pensionsrätt i samtliga anställningar under året, men finns kvar för den som har enskild firma eller handelsbolag.

Om du valt att ha ett privat pensionssparande är det den bank eller det försäkringsbolag där du har ditt sparande som kan ge dig mer information om vad som gäller för din privata pension. Du ska dock ha klart för dig att banken knappast är objektiv; deras mål är att sälja sina produkter.

Enbart företagare

Det är endast du som har inkomst av enskild näringsverksamhet och handelsbolag, eller om du saknar tjänstepension hos din nuvarande arbetsgivare, som kan göra avdrag i inkomstdeklarationen för privat pensionssparande. Avdraget är högst 35 procent av inkomsten.

Det är viktigt att du inte sparar mer än vad som är avdragsgillt. Det blir en ren förlust, eftersom du måste skatta för utbetalningen, trots att du inte fått något avdrag för insättningen.

Pengarna låsta

Pengarna är låsta tills du fyllt 55 år, och du måste sprida utbetalningarna på minst fem år. Låsningen är en nackdel om du plötsligt skulle behöva pengar, men det kan vara en fördel för den som har svårt att hålla tassarna borta från sina sparmedel.

Dyrt och skatteeffekter

Det finns dock problem med denna sparform. Särskilt pensionsförsäkringsvarianten är tveksam, eftersom tillväxten i den rådande ekonomin med låga räntor ofta äts upp av försäkringsbolagets avgifter. Avgifterna är nämligen baserade på ditt insatta kapital och inte på den tillväxt som försäkringsbolaget lyckats generera.

Ytterligare en nackdel är att pengarna är skattepliktig inkomst när du får ut dem. För konstnärer är det inte ovanligt att de har samma marginalskatt när de tar ut pengarna som när de betalades in, och därmed blir skatten ett nollsummespel. Och om marginalskatten är högre på äldre dar är det avdragsgilla pensionssparandet en förlustaffär. Detta är dock ovanligt.

Möjligen kan man tänka sig att avdragsgillt pensionssparande är bra för den konstnär som vet med sig att han eller hon har dålig karaktär och skulle sätta sprätt på alla pengarna om de inte sätts in i ett låst sparande.

Fribrev

Du kan upphöra med att göra insättningar när som helst, även om du fortfarande har avdragsrätt. Pengarna finns kvar och du får ett så kallat fribrev. Detta pratar banker och försäkringsbolag dock tyst om. De vill förstås gärna att du fortsätter att spara.

Alternativa sparformer

Det är bättre att spara av beskattade pengar, antingen på ett vanligt bankkonto eller genom fonder eller aktier. När det gäller

fonder är det viktigt att du tittar på avgifterna, som varierar kraftigt mellan olika fonder.

Ett sparande som är svårt att överträffa är att betala av på lånen till din bostad (om du äger en sådan). Den räntan motsvarar ju låneräntan, och drömsitsen är att vara helt skuldfri, och därmed ha ett billigt boende, på livets höst.

Rådgivare

Pensionsplanering kan upplevas som komplext. Den här skriften ger många råd och tips, men ibland vill man gå längre än till att läsa en text. Om du vill ha rådgivning baserad på just din speciella situation, finns en uppsjö av rådgivare att välja bland.

Men du ska vara medveten om att de flesta rådgivare har en mer eller mindre dold agenda och utnyttjar den okunskap och osäkerhet som finns bland många människor när det gäller just pensioner. Kanske månar de mer om sina egna provisionsinkomster än om ditt bästa som kund. Det gäller att kryssa rätt mellan blindskären.

Du måste hela tiden fråga dig *enligt vem?* när någon ger dig ett råd. Ofta är det någon som vill tjäna pengar på dig. Oberoende rådgivare är svåra att hitta om du vänder dig till finansinstitut och försäkringsbolag.

Någon har sagt: *En rådgivning kan aldrig bli oberoende om den betalas av någon annan än kunden.*

Pensionsmyndigheten

På Internet finns ett par bra tjänster för dig som vill veta mer om pensionen. Först och främst Pensionsmyndighetens webbplats *www.pensionsmyndigheten.se*. Där finns i princip allt Om den allmänna pensionens olika delar, men också information om privat pensionssparande och tjänstepensioner. Det orangefärgade kuvertet förklaras också.

Observera dock att Pensionsmyndigheten inte kan (och inte får) ge individuella råd, dvs. om vad som är bäst för just dig i just din situation.

Konsumenternas

En annan bra hemsida är *www.konsumenternas.se*, som är ett samarbete mellan Konsumenternas Försäkringsbyrå och Konsumenternas Bank- och finansbyrå.

Konsumenternas kan ge oberoende rådgivning om det mesta kring pensionen. Enklast är det om du skickar mejl, men du kan också ringa, eller besöka kontoret i Stockholm.

Övriga rådgivare

Det är inte lätt att välja rådgivare eftersom planeringen inför och efter pensioneringen är komplex. Det handlar om boendekalkyler, värdepapper, beskattning, försäkringar, utlandsflytt och inte minst att förstå hur just du vill ha det på gamla dar. Du måste själv fundera över hur mycket pengar du tror att du kommer att behöva i olika skeden av åldrandet. Förmodligen måste du anlita flera rådgivare om du inte känner att du greppar allt själv.

Prata också gärna med vänner och bekanta som tycker att de har lyckats bra med pensioneringen. Tro dock inte på allt de säger, eftersom de flesta människor har en tendens att överdriva fördelarna med vad de själva har valt, och att mörka nackdelarna.

Oseriösa rådgivare

Som företagare har du säkert varit med om att någon har ringt dig från utlandet och gett dig ett fantastiskt placeringserbjudande. Personen påstår sig representera ett stort internationellt finansbolag. Erbjudandet låter för bra för att vara sant – och det är det givetvis också.

Ofta ringer bedragarna till personer i 50–60 årsåldern och föreslår placeringen som ett alternativ till traditionellt pensionssparande. Den förespeglade avkastningen är väldigt hög. Ibland lockar de också med att avkastningen kan betalas ut i något land som Sverige inte har skatteavtal med. Man uppmuntrar alltså samtidigt till skattefusk.

Många av dessa upplägg påminner om Nigeriabrev, dvs. det börjar i blygsam skala, för att sedan långsamt eskalera. Du lockas att satsa ett litet belopp, och via en hemsida kan du se att din placering undan för undan ökar i värde. Men när bedragaren anser att de har kramat ut maximalt av dig blir plötsligt dina placeringar värdelösa på grund av någon naturkatastrof eller liknande.

Många som blivit lurade på det här viset försöker få avdrag för kapitalförlusten i deklarationen, för att åtminstone få en viss kompensation via skatteminskningen. Enligt prejudikat från Högsta förvaltningsdomstolen, menar domstolen att, eftersom placeringen inte är seriös, kan avdrag inte medges.

Arbeta på äldre dar

Det är vanligt att konstnärer arbetar i pensionsåldern och i det här kapitlet kan du läsa om vad du bör tänka och vilka fördelar det finns. Politiskt finns det också en parlamentarisk överenskommelse om höjd pensionsålder.

Konstnärer arbetar längre

I planeringen inför pensioneringen ingår att du ska ta ställning till om du ska fortsätta att arbeta, helt eller delvis, eller inte. Konstnärer brukar arbeta högre upp i åldrarna än andra företagare. Dels beror det på att konstnärliga yrken snarare är en livsstil än enbart ett lönearbete, dels beror det på att efterfrågan snarare ökar när konstnären blir äldre. Se dig om så upptäcker du att det finns massor av gamla bildkonstnärer, musiker, skådespelare, författare och filmskapare som fortfarande är aktiva.

För dig som har ett fysiskt krävande konstnärligt arbete, som exempelvis en balettdansör eller sångare, kan ett alternativ vara att du arbetar som lärare inom samma område när du blir äldre.

Successiv nedtrappning

I det ”vanliga” arbetslivet finns stelbenta regler. I många företag finns ingen flexibilitet alls; antingen arbetar man eller så arbetar man inte. Många arbetsgivare har som regel att ingen som är över 67 år får fortsätta att ha anställning.

Men i och med att du som konstnär är din egen, kan du arbeta hur lite eller hur mycket som helst, under förutsättning att det finns efterfrågan.

Många konstnärer arbetar hårt även om förtjänstutsikterna är osäkra. Till exempel en författare som skriver en bok utan löfte om framtida utgivning, en bildkonstnär som producerar för att ha i lager eller en musiker som gör en inspelning.

Skattefördelar med att arbeta som gammal

Samhället premierar den som fortsätter att arbeta på äldre dar. Det är lägre skatt på förvärvsinkomsten i form av höjt grundavdrag och förstärkt jobbskatteavdrag från det kalenderår du fyller 66 år. På de första 100 000 kr i förvärvsinkomst betalar de flesta pensionärer bara ca 10 procents skatt.

Samtidigt halveras egenavgifterna, och för den som tar ut full allmän pension under hela kalenderåret inträder den här halveringen redan kalenderåret efter 61-årsdagen. För den som har lön från sitt aktiebolag eller från någon annan arbetsgivare halveras arbetsgivaravgifterna från kalenderåret efter 65-årsdagen.

Pensionen ökar

Det fina med det svenska pensionssystemet är att du tjänar in till pensionen varje år under hela livet under förutsättning att du har en deklarerad inkomst på minst 42,3 procent av prisbasbeloppet (19 246 kr) under det aktuella året. Den med låga inkomster överkompenseras, dvs. avgiftsuttaget i form av egenavgifter är mindre i förhållande till den intjänade pensionen än för en höginkomsttagare.

Pensionsintjänandet påverkas inte om du tar ut pension eller inte. Det innebär att om du fortsätter att ha deklarerade inkomster och samtidigt tar ut allmän pension, så kommer den allmänna pensionen att öka för varje år. Det brukar handla om några hundralappar per månad, och upp till en tusenlapp för den som har högsta pensionsgrundande årsinkomst (468 750 kr).

Samtidigt som pensionsuttaget minskar ditt pensionskapital fylls det på genom att du har förvärvsinkomster (anställning eller eget företag). Den enda begränsningen är den högsta pensionsgrundande inkomsten, se ovan.

Det är en fördröjning på två år innan din inkomst registreras i pensionssystemet. Först ska du ha inkomsten, därefter deklarera den, så ska inkomstdeklarationen behandlas av Skatteverket, din pensionsgrundande inkomst registreras och slutligen vidarebefordras den till Pensionsmyndigheten.

Tips 1:
Det är bättre att tjäna 19 246 kr än 19 245 kr. Egenavgifterna blir ungefär lika stora, men i det sistnämnda fallet får du ingenting för dem. De blir en ren skatt.
För en normalåldrig person som har 25 procent schablonavdrag för egenavgifter motsvarar 19 246 kr i lön en inkomst från näringsverksamheten på 25 660 kr. För en pensionär med 15 procent schablonavdrag för egenavgifter motsvarar det 22 642 kr.

Tips 2:
Vill du ta ett sabbatsår är det bättre att ta sabbatsåret från halvårsskifte till halvårsskifte istället för under ett kalenderår

Den allmänna pensionen är inte behovsprövad

Till skillnad från många andra länder är den svenska allmänna pensionen inte behovsprövad. Du kan alltså ha hur höga

förvärvsinkomster som helst utan att utbetalningen av den allmänna pensionen minskar. Det är samma regler som för barnbidraget.

A-kassa

Observera dock att om du har tagit ut din allmänna pension före 65 års ålder kan du inte längre få a-kassa om du blir arbetslös. Efter 65 års ålder kan du ändå inte få a-kassa. Läs mer om detta i kapitlet *Pensionen och trygghetssystemen* (sid. 75).

Generationsskifte

Ett problem för många ”vanliga” företagare är frågan om vem som ska ta över, när företaget läggs ned. En konstnärs arbete är så intimt knutet till den egna personen att något generationsskifte för den konstnärliga verksamheten sällan blir aktuellt.

Likaså är situationen annorlunda jämfört med ”vanliga” företag när det gäller arv och testamente. En konstnärs företag innehåller sällan något större substansvärde i form av exempelvis inventarier och fastigheter. Verksamheten är knuten till konstnären som person. Rättigheter till konstnärliga verk, exempelvis inom musik, litteratur och bild, kan dock testamenteras.

Kan vara svårt att bedöma i förväg

Det kan vara svårt att i förväg bedöma hur mycket du vill och kan arbeta på äldre dar. I din planering inför pensioneringen kan du kanske utgå från att du kommer att arbeta åtminstone delvis mellan 60 och 70 års ålder och därefter inte alls. Men som du kan läsa nedan om höjd pensionsålder, räknar man med att svenskarna blir äldre och piggare framöver. Så att arbeta fram till i åttioårsåldern kanske inte är orealistiskt.

Rätt att arbeta kvar

Som anställd har du laglig rätt att ha kvar din anställning till slutet av den månad då du fyller 67 år. Du kan alltså inte bli uppsagd med hänvisning till din ålder innan dess. Ett avtal om att du är skyldig att lämna anställningen av åldersskäl innan du fyller 67 år är ogiltigt. I det här sammanhanget har det ingen betydelse om du tar ut pension eller inte.

Det finns förslag om att åldersgränsen 67 år ska höjas till 69 år. Detta kan du läsa om i kapitlet Höjd pensionsålder.

I ditt eget aktiebolag kan du förstås arbeta kvar så länge du önskar. Likaså kan du fortsätta att vara egenföretagare, dvs. ha enskild firma eller handelsbolag, hur länge du vill.

Utredning om höjd pensionsålder

Åtgärder för ett längre arbetsliv

Under 2013 lämnade den så kallade Pensionsutredningen sitt slutbetänkande. Föga överraskande presenteras förslag om bland annat höjd åldersgräns för avgångsskyldighet, höjd lägsta ålder för pensionsuttag samt höjd åldersgräns för garantipension.

14 december 2017 blev en parlamentarisk överenskommelse om höjd pensionsålder klar. I den här skriften används i övrigt genomgående de åldergränser som gällde 2018.

Att ha ett arbete handlar inte bara om försörjning, utan lika mycket om att vara en del av en arbetsgemenskap. Tidiga pensioneringar kan betraktas som en historisk kvarleva som innebär slöseri med humankapital, enligt utredningen.

Pensionsåldern följer inte medellivslängden

Äldre blir allt friskare och mer välutbildade. Trots detta tar ca 80 procent av pensionärerna ut sin pension redan vid 65 års ålder eller tidigare. Om inte arbetslivet förlängs, så innebär det

att pensionsnivåerna kommer att bli lägre, vilket undergräver förtroendet för pensionssystemet.

Riktålder för pension – styrd av medellivslängden

Utredningen anser att staten bör vara tydlig med vilken ålder för pensionering som ger en godtagbar pensionsnivå. Detta görs genom att införa en riktålder för pension i pensionssystemet.

Riktåldern ska justeras årligen utifrån den återstående beräknade medellivslängdens utveckling för personer i 65-årsåldern.

Tjänstepension från 55 år till 62 år

Utredningen menar att tjänstepensionernas åldersregler och andra regler stimulerar till att lämna arbetslivet tidigt och försvårar fortsatt arbete.

För att avhjälpa detta vill utredningen bland annat att regeln i inkomstskattelagen som anger att kostnader för pensioner är avdragsgilla under förutsättning att pensionen inte utbetalas tidigare än vid 55 års ålder ändras, så att denna gräns höjs till 62 år. Det innebär alltså att gränsen för när man kan börja ta ut sin tjänstepension höjs från 55 år till 62 år. För att undvika retroaktiv lagstiftning ska detta inte gälla för gamla inbetalningar till tjänstepension.

Övriga åldersgränser måste också ändras

Även andra socialförsäkringars åldersgränser måste enligt förslaget justeras upp i takt med ökad medellivslängd.

De nya reglerna ska omfatta dem som ännu inte börjat ta ut sin allmänna pension. Ingenting kommer att ändras för dig som redan börjat ta ut din allmänna pension.

Tidigaste uttag av allmän pension.

Du kan idag tidigast ta ut din allmänna pension från och med den månad du fyller 61 år. Är du född 1958 eller tidigare gäller detta för dig även i fortsättningen.

- År 2020 höjs den lägsta åldern för att ta ut allmän pension till 62 år. Är du född 1959 eller 1960 kan du tidigast ta ut din allmänna pension vid 62 års ålder.
- År 2023 höjs den lägsta åldern för att ta ut allmän pension till 63 år. Är du född 1961 eller 1962 kan du tidigast ta ut din allmänna pension vid 63 års ålder.
- År 2026 höjs den lägsta åldern för att ta ut allmän pension till 64 år. Är du född 1963 eller senare kan du tidigast ta ut din allmänna pension vid 64 års ålder.

Lagen om anställningsskydd

Du har idag rätt att vara kvar på jobbet till 67 års ålder enligt lagen om anställningsskydd (LAS). Om du kommer överens med din arbetsgivare så kan du jobba längre (eller förstås kortare) än så.

- År 2020 höjs åldern för rätt att vara kvar till 68 års ålder. Är du född 1953 har du då rätt att vara kvar på jobbet till 68 års ålder.
- År 2023 höjs åldern till 69 års ålder. Är du född 1954 eller senare har du då rätt att vara kvar på jobbet till 69 års ålder.

Socialförsäkringar

Du kan idag tidigast få garantipension och bostadstillägg från 65 års ålder. Är du född 1957 eller tidigare gäller detta för dig även fortsättningsvis.

Garantipension är ett grundskydd i den allmänna pensionen som är till för dig som haft liten eller ingen arbetsinkomst under livet. Den baseras på ditt civilstånd, hur stor din inkomstpension är och hur länge du har bott i Sverige.

Bostadstillägg till pensionärer är ett skattefritt tillägg till din allmänna pension för dig som har låg pension. Du kan ansöka om bostadstillägget oavsett om du bor i hyrd bostad, bostadsrätt, eget hus, äldreboende eller ett annat boende.

- År 2023 höjs den lägsta åldern för att få garantipension och bostadstillägg till 66 år. Är du född 1958 eller 1959 kan du tidigast få garantipension och bostadstillägg från 66 års ålder. Har du sjukersättning eller a-kassa kommer den att fortsätta betalas ut fram tills 66 års ålder.
- År 2026 ska åldern för när man tidigast får ta ut garantipension och bostadstillägg kopplas till medellivslängdens utveckling. Det innebär att om vi i genomsnitt lever längre framöver så kommer åldern för tidigast uttag av garantipension och bostadstillägg höjas efter medellivslängdens utveckling. Är du född 1960 eller senare så kan åldern för att få garantipension och bostadstillägg bli högre än 66 år.

Politikerna har ännu inte beslutat exakt vilka regler som kommer att gälla kring detta.

De nya reglernas påverkan på konstnärerna

I och med att de flesta konstnärer inte har långvariga anställningar påverkar de nya gränserna för hur länge man kan få arbeta inte konstnärerna så mycket. Frilansande konstnärer med tillfälliga uppdrag som anställda eller med egna företag får arbeta hur länge som helst. Frilansande konstnärer med tillfälliga anställningar kan i regel ändå inte kräva att få bli anställda. De höjda åldersgränserna för de olika pensionsuttagen påverkar även konstnärerna. En relativt stor andel av konstnärerna har en låg pension och då är det förstås en nackdel att garantipension och bostadstillägg inte går att få ut förrän senare i livet.

Starta företag inom det konstnärliga området som pensionär

Det vanligaste är att man på äldre dar avslutar ett mer eller mindre långvarigt företagande genom att sälja eller på något annat sätt överlåta sitt företag. För en konstnär handlar det oftast om att helt enkelt upphöra med det konstnärliga arbetet. Det finns sällan något ”företag” att överlåta, även om konstnären har deklarerat verksamheten på näringsbilaga NE.

Det är en process som man ofta förknippar med det ”tredje livet” – att upphöra med att vara företagare.

Många äldre startar företag

Men det kan också vara tvärtom. Efter ett långt arbetsliv som anställd kan det kännas utmanande och inspirerande att starta företag. En konstnärlig verksamhet som tidigare varit en sidoverksamhet kan nu växa till en heltidssyssla.

Den senaste tiden syns en ökande trend när det gäller registrering av enskild firma bland äldre personer. För aktiebolag går det inte av registreringsinformationen att se företagarens ålder, eftersom aktiebolaget är en juridisk person, men man kan anta att antalet äldre företagare ökar även i aktiebolag.

Uppbyggnadsskede

När du startar ett helt nytt företag har du rätt att under en period på 36 månader få en fiktiv sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som motsvarar vad en anställd skulle få för ett liknande arbete, även om vinsten i företaget ännu inte har nått upp till den nivån. Perioden på 36 månader räknas från den månad du lämnat in (eller borde ha lämnat in) skatte- och avgiftsanmälan till Skatteverket. Uppbyggnadsskedet gäller för alla företagsformer, dvs. för enskilda firma, handelsbolag och aktiebolag.

När 36 månader har gått gör Försäkringskassan en bedömning i varje enskilt ärende om uppbyggnadsskedet fortsätter att gälla, och i så fall hur länge.

Problem för konstnärer

Ett problem för just konstnärer är att det oftast är svårt, eller till och med omöjligt, att avgöra vad som motsvarar en normal inkomst som anställd, helt enkelt för att det nästan inte finns några anställningar att jämföra med. Antalet konstnärer med traditionella tillsvidareanställningar är mycket få.

Detta gör att Försäkringskassans bedömning riskerar att bli olika från fall till fall, beroende på vem som är handläggare. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) och även Konstnärsnämnden har föreslagit att Försäkringskassan borde inrätta en särskild spetskompetens inom konstnärers arbetsmarknad, så att bedömningarna blir mer likvärdiga.

Lägre socialavgifter

Socialavgifterna är betydligt lägre från det år du fyller 66 år. Det gäller både om du har ett aktiebolag och tar ut lön därifrån, har enskild näringsverksamhet eller handelsbolag. Det finns en specialregel som gör att sänkningen kan gälla tidigare, under förutsättning att du tar ut full allmän pension hela kalenderåret, vilket du kan göra från 61 års ålder.

Skjut skatten framför dig

Om du har ditt konstnärliga företag på gamla dar är det lönsamt att skjuta beskattningen framför dig tills du blir ålderspensionär.

I enskild firma och handelsbolag skjuter du lämpligen upp skatten genom att sätta av till periodiseringsfond. Det minskar inte din möjlighet att ta ut pengar ur företaget. I aktiebolag skjuter du på skatten genom att vänta med att ta ut lön. Detta innebär dock att du får ut mindre pengar, men de finns kvar i bolaget för senare uttag.

Även för den som redan är ålderspensionär kan det löna sig att skjuta inkomster framåt för att undvika marginalbeskattning samt undvika att komma över gränsen för pensionsgrundande inkomst.

KÄNNPRESSEN
CHOCKBESKED
PENSIONÄRER
DÖR
SÅ VET DU OM DU ÄR DRABBAD
Kändisen som var
LIK VID
förr i tiden
NÅGON SNÄLL HJÄLPTE
KULTUR
TANT
COOP

Att ta ut pensionen tidigt

Valfriheten är stor när det gäller att ta ut pensionen. Huvudfrågorna är följande:

- När?
- Hur?
- I vilken ordning?

Många är fast i den felaktiga uppfattningen att normal pensionsålder är 65 år, och att det är fråga om ”förtida uttag” respektive ”uppskjutet uttag” om man tar ut pensionen före eller efter denna födelsedag. Men så är det inte.

Det finns många fördelar med att ta ut pension så tidigt som möjligt, i alla fall när det gäller den allmänna pensionen och det privata pensionssparandet (om du har något sådant).

Negativt i massmedia

Risk för dyster pensionsutveckling är rubriken till en tidningsartikel som publicerades i Dagens Industri för några år sedan. Artikelns huvudbudskap är att pensionen har sjunkit de senaste åren, sett i relation till slutlönen (den månadslön du har när du slutar arbeta). Enligt beräkningar kommer den som är född 1995 bara att få 41 procent av sin slutlön i allmän pension.

Av artikeln kan också utläsas att de som är födda 1946 får i genomsnitt 77 procent av sin slutlön i pension, att jämföra med 86 procent för dem som är födda 1938.

Man ska dock ha klart för sig att orsaken till att pensionen har sjunkit i relation till slutlönen helt enkelt är att slutlönen har ökat dramatiskt de senaste decennierna. Men massmedia väljer att vinkla informationen så att den uppfattas så negativ som möjligt.

En annan sak man inte tar med i beräkningen är att många människor är flexibla och ställer om sig till en lägre inkomst genom mindre konsumtion och enklare vanor. Dessutom slipper man många utgifter när man inte längre arbetar.

Så maxar du pensionen

I en annan tidningsartikel i samma tidning från i år lyder rubriken *Så maxar du pensionen*. Huvudtesen i artikeln är att om du förlänger arbetslivet med tio år så blir pensionen dubbelt så hög. Artikeln hänvisar till en studie som visar hur mycket mer du behöver jobba för att sätta guldkant på ålderns höst.

I artikeln finns räkneexempel som visar att om en viss person börjar ta ut den allmänna pensionen från 61 års ålder, får den personen 15 700 kr per månad i sammanlagd allmän pension. Om pensionen i stället skjuts fram till 70 års ålder får samma person ut sammanlagt 30 900 kr i pension.

Artikeln tar inte hänsyn till att man missar nio års pensionsuttag med 9 x 12 x 15 700 = ca 1,7 mnkr plus avkastning på detta belopp. Du bör dock vara medveten om att om du har hög inkomst som tillsammans med pensionen kommer över brytpunkten så

måste du betala statlig skatt på den del som ligger över brytpunkten. I vissa fall kan det bli en avvägningsfråga.

Lägsta ålder vid uttag

Privat pensionssparande kan du ta ut tidigast från 55 års ålder. Det gäller både pensionsförsäkringar och individuellt pensionssparande (IPS). Det går i vissa fall att få dispens från Skatteverket för tidigare uttag, men bestämmelserna är ytterst restriktiva.

Den allmänna pensionens båda delar (inkomstpensionen och premiepensionen) kan du ta ut från 61 års ålder (den månad då du fyller 61 år). Det är en alldeles utmärkt idé för praktiskt taget alla. Den allmänna pensionen har ju inget efterlevandeskydd. Pengarna som du har fått ut tillfaller dig och dina arvingar när du dör. Ändå är det förvånansvärt få personer som tar ut sin allmänna pension vid 61 års ålder. Av dagens ca 2,2 miljoner pensionärer är det bara runt 9 000 personer som är 61 år, resten är äldre.

Garantipensionen däremot, kan inte falla ut förrän året efter du fyller 65. Den är dock inte något självständigt pensionsbelopp, utan en utfyllnad för dem som har låg allmän pension. Samma gäller bostadstillägget, där gränsen också är 65 år.

Olika tjänstepensioner (pensioner där arbetsgivare har betalat premien) har olika villkor beträffande när du tidigast kan ta ut pensionen. I vissa avtal kan du ta ut tjänstepensionen från 55 års ålder, i andra gäller att du kan ta ut den tidigast från 61 års ålder. I många pensionsavtal innebär det en nackdel att ta ut tjänstepensionen före 62 år och en månads ålder.

ITP2 (för tjänstemän inom den privata sektorn)

I ITP2 kan du ta ut din pension från 55 års ålder. Om du väntar tills efter 62 år finns en särskild fördel som innebär att du får tillgodogöra dig fiktiva premier fram till 65 år, även om ingen arbetsgivare betalar för dig.

En förutsättning för att få denna förmån är dock att du går ur tjänst i pensioneringssyfte och därefter inte står till arbetsmarknadens förfogande. SPP tolkar detta att inte stå till arbetsmarknadens förfogande som att du får arbeta högst åtta timmar per vecka i genomsnitt, oavsett om det är i eget företag eller som anställd, även i ditt eget aktiebolag.

Här bör du kontakta försäkringsgivaren som förvaltar din tjänstepension för att få veta vad som gäller i ditt fall.

Högsta ålder vid uttag

För privat pensionssparande finns inget lagreglerat tak när det gäller högsta ålder för uttag. En del försäkringsbolag har ändå en högsta ålder på 70 eller 90 år.

För den allmänna pensionen finns det ingen övre åldersgräns. Det är dock ingen bra idé att vänta tills efter 70 års ålder, eftersom den automatiska uppräkningen av ditt pensionskapital upphör då. Däremot kan du tjäna in till ytterligare pension under hela livet.

De flesta tjänstepensioner betalas ut vid 65 års ålder, men i många avtal kan du skjuta upp pensionsuttaget, oftast till högst 70 års ålder.

Uttagsperiod

Den kortaste utbetalningsperioden för privat pensionssparande (pensionsförsäkring och IPS) är 5 år. Detta beror på skattereglerna (annars är premierna inte avdragsgilla). Den längsta tidsbestämda utbetalningstiden brukar vara 20 år.

Det är dock vanligt att man väljer en livsvarig utbetalning. Utbetalningen görs med samma belopp varje månad med tillägg för avkastningen på pensionskapitalet (om det blir någon). Du kan välja utbetalning per kvartal, halvår eller helår, men eftersom beloppet då betalas ut i efterskott, är det en dålig idé. Det är bättre att ta ut pengarna per månad, och i så fall spara dem och få avkastning på dem, om du inte behöver dem förrän senare.

Om en pensionsförsäkrings värde, när den ska börja betalas ut, är mindre än 30 procent av prisbasbeloppet (motsvarar 13 650 kr under 2018), kan du i de flesta försäkringsbolag få hela beloppet som en engångsutbetalning.

För den *allmänna pensionen* finns ingen möjlighet att snabba på utbetalningarna. De görs i princip under resten av ditt liv. Men du kan göra uppehåll när du vill; det minsta uppehållet är en månad och ett uppehåll kan vara hur långt som helst. Ett uppehåll gör att pensionsbeloppet per månad ökar för de återstående månaderna.

För *tjänstepension* finns det stor valfrihet. Du kan välja att ta ut pensionen livsvarigt, eller temporärt (alltså under en begränsad tid), dock normalt under minst fem år.

Pension och månadsbelopp

Månadsbeloppen ökar

Många människor skjuter upp sitt uttag av den allmänna pensionen för att de har uppfattningen att den totala pensionen ökar, ju längre man väntar med att ta ut den. Det är en missuppfattning. Det är månadsbeloppen som ökar, inte den totala pensionen. Eftersom det blir färre månadsbelopp om du väntar, blir det i slutändan ett nollsummespel.

Språklig missuppfattning

Förmodligen beror missuppfattningen på att man i ordet pension kan lägga två betydelser. Dels betyder ordet pension vad man får ut varje månad, och då stämmer påståendet att man får ut högre pension om man väntar. Men ordet pension kan också betyda den totala pensionen under hela utbetalningstiden, och då är påståendet falskt. Man tjänar alltså inte pengar totalt sett på att skjuta upp uttaget.

Däremot får du högre pension ju längre du arbetar och har deklarerad förvärvsinkomst. Detta gäller oavsett när du börjar ta ut pensionen.

Pensionsmyndigheten och andra

På många ställen uttrycker sig myndigheter och företag på ett sätt som riskerar att missuppfattas. På Pensionsmyndighetens hemsida har man dock numera ändrat, så att det är korrekt på de flesta ställen. Nu står det exempelvis: *Ju längre du väntar med att ta ut din pension desto högre månadsbelopp får du*.

Pensionen och trygghets-systemen

Det här kapitlet beskriver hur pensionen påverkar din rätt att få arbetslöshetsersättning och dina möjligheter att få sjukpenning som pensionär.

A-kassa

Före 65 års ålder

Den allmänna pensionen påverkar din rätt att få arbetslöshetsersättning om du skulle bli arbetslös. Men denna nackdel gäller bara om du tar ut den allmänna pensionen tidigare än vid 65 års ålder. När du fyller 65 år upphör ju ändå din ersättningsrätt från a-kassan.

Du har bara rätt att få arbetslöshetsersättning till och med månadsskiftet före den månad då du fyller 65 år. Samtidigt avslutas medlemskapet i a-kassan automatiskt. Du behöver inte ansöka om att gå ur.

Allmän pension och a-kassa

Från 2 juli 2018 gäller nya regler för samordning mellan pensionsuttag och a-kassa. De nya reglerna innebär att dagpenningen från a-kassan minskas med samma belopp som du tar ut i pension. Detta gäller både den allmänna pensionen från Pensionsmyndigheten och tjänstepension.

För utbetalning från privat avdragsgillt pensionssparande, (där inte arbetsgivaren har betalat premien) görs ingen minskning av arbetslöshetsersättningen.

Reglerna är likadana oavsett hur stor del av och vilka delar av pensionen du tar ut. Det är beloppet som räknas.

Exempel:
Nardin söker ersättning från sin a-kassa. Nardin väljer också att göra ett uttag av sin allmänna pension med 500 kronor per månad (en fjärdedel av premiepensionsdelen för att kunna få pensionärsrabatt på tåget).
A-kassan beslutar att bevilja en ersättningsperiod med en ersättningsnivå på 80 procent. A-kassan beslutar också om ett pensionsavdrag från ersättningen per dag på 1/22 x 500 = 22,73 kr per dag. (Man räknar med att det går 22 arbetsdagar i genomsnitt på en månad).

Uppehåll i pensionsuttaget

Om du gör ett uppehåll i pensionsuttaget upphör minskningen av a-kassan från den dag (månadsskifte) då pensionsuttaget upphör.

Detta är en stor ändring jämfört med tidigare. I rättsfallet *HFD 2011 ref 32, 2011-05-23, målnr. 3384-10* ansåg domstolen att

personen hade ”tillerkänts” pension, och därmed blev han skyldig att återbetala ersättningen till a-kassan, även för tiden efter att han hade ångrat sig och hade upphört att ta ut pension. Detta märkliga resonemang är alltså numera överspelat.

Sjukpenning

Även som pensionär kan du få sjukpenning liksom du fått i yngre dar, under förutsättning att du har förvärvsinkomst från anställning eller eget företag. Det finns dock några skillnader jämfört med yngre personer. Det är främst följande som skiljer:

Från 65 års ålder finns det begränsningar i antalet dagar vid vissa typer av sjukdom.

Från 70 års ålder finns det alltid begränsningar i antalet dagar, oavsett vilken sjukdom det är fråga om.

I enskild firma kan du välja hur många karensdagar du vill ha. Läs om detta längre fram.

Inkomster som inte är sjukpenninggrundande

Pensionsutbetalningar är inte sjukpenninggrundande. Detta gäller även tjänstepension. Inte heller kostnadsersättningar, kapitalinkomster och skattefria stipendier är sjukpenninggrundande.

Observera att uttag av allmän pension inte hindrar möjligheten att få sjukpenninggrundande inkomst på grund av förvärvsarbete.

A-kassa

Ersättning från a-kassan är sjukpenninggrundande inkomst. Men du måste anmäla dig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen och aktivt söka arbete inom tre månader från och med den dag du slutade arbeta i ditt företag. Annars riskerar du att förlora ditt försäkringsskydd från socialförsäkringen.

Rätten till dagpenning från arbetslöshetskassa upphör från och med första dagen i den månad då du fyller 65 år. Tidigare kunde man inte gå med i a-kassan efter fyllda 64 år, men den bestämmelsen slopades 2 juli 2018.

Sjukpenning samtidigt som pension

Du kan ha pension och sjukpenning samtidigt. Det finns ingen övre åldersgräns för att få en sjukpenninggrundande inkomst fastställd.

Du kan alltid begära hos Försäkringskassan att få en sjukpenninggrundande inkomst fastställd, även om något ersättningsärende inte är aktuellt. Detta kan behövas exempelvis om du får ett uppdrag från någon organisation där ersättningen för förlorad arbetsförtjänst beräknas med sjukpenninggrundande inkomst som underlag.

Ålderspensionärer

Ålderspensionärer betalar inte någon sjukförsäkringsavgift. Det är därför ålderpensionärer betalar lägre (ca hälften) i egenavgifter. Som ålderspensionär räknas i det här sammanhanget en person som fyllt 65 år vid årets början eller en person som har tagit ut full allmän pension under hela kalenderåret (vilket man kan göra från 61 års ålder om man fyller år i januari, annars från 62 års ålder).

Trots detta får du stå sjukpenningplacerad som ålderspensionär under förutsättning att du har nettoinkomst av förvärvsverksamhet. Det är staten som subventionerar denna förmån.

61–65 år

Om du är 61–65 år har du inte någon begränsning i antalet sjukdagar, även om du tar ut full allmän pension och därmed inte betalar någon sjukförsäkringsavgift i enskild firma. Sjukpenningsystemet fungerar här på samma sätt som för yngre förvärvsarbetande.

65 år och äldre

När du fått sjukpenning i sammanlagt 180 dagar efter ingången av den månad då du fyllde 65 år, kan Försäkringskassan besluta att sjukpenning inte längre ska betalas ut. Försäkringskassan kan besluta att inte betala ut sjukpenning om din arbetsförmåga bedöms vara stadigvarande nedsatt i förhållande till arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Det handlar alltså om allvarliga sjukdomar som gör att du inte bedöms komma tillbaka till arbete.

Sjukpenning betalas dock utan begränsning för kortvariga sjukdomar såsom influensa, magsjuka och liknande.

I de flesta fall då Försäkringskassan drar in sjukpenningen har de 180 dagarna legat i en följd, eftersom det är så det brukar bli när arbetsförmågan är stadigvarande nedsatt.

70 år och äldre

För dig som fyllt 70 år inleds en nedräkning av sjukpenningdagarna. Då du har fått ersättning för sammanlagt 180 dagar, från och med början av den månad du fyllde 70 år, upphör rätten till sjukpenning, oavsett vilken sjukdom det är fråga om.

”Potten” på 180 dagar kan utnyttjas hur länge som helst. Det finns ingen övre åldersgräns. Dagarna behöver inte ligga i en följd.

Karensdagarna ska inte räknas med, utan endast de dagar då du har fått ersättning.

De 180 dagarna omfattar både hela och halva sjukdagar. Så dagar då du har varit halvt sjukskriven räknas på samma sätt som om du varit helt sjukskriven.

Övre gräns

Den maximala sjukpenninggrundande inkomsten var fram till och med 30 juni 2018 ett belopp motsvarande 7,5 gånger prisbasbeloppet, vilket under 2018 motsvarar 341 750 kr under året.

Från 1 juli 2018 är gränsbeloppet höjt till 8 gånger prisbasbeloppet, vilket under 2018 motsvarar 364 000 kr per år.

Nedre gräns

För att få sjukpenninggrundande inkomst fastställd måste din förvärvsinkomst vara minst 24 procent av prisbasbeloppet under året, vilket under 2018 motsvarar 10 920 kr.

Dessutom måste din avsikt vara att arbetet ska pågå under minst sex månader i en följd eller vara årligen återkommande (säsongsarbete).

I Sverige

Ett villkor för att få sjukpenninggrundande inkomst är att du har förvärvsarbete här i landet. Det är dock inget som hindrar att du i din svenska enskilda firma eller i ditt svenska aktiebolag har uppdrag utomlands, exempelvis ett designuppdrag eller en spelning.

Ingen hänsyn till skatterättsliga dispositioner

Som egenföretagare kan du inom vissa ramar styra den beskattningsbara inkomsten av näringsverksamheten, främst genom avsättning till och upplösning av periodiseringsfond och expansionsfond. Men detta gäller inte den sjukpenninggrundande inkomsten. Det går inte att inför en sjukdomsperiod (eller en föräldrapenningsperiod) öka den sjukpenninggrundande inkomsten genom att lösa upp periodiseringsfonder och expansionsfonder.

Det finns en viss logik i detta, eftersom SGI ska bygga på ersättning för aktuellt arbete.

Någon motsvarande bestämmelse finns inte för beräkning av pensionsgrundande inkomst (PGI). Där stämmer beräkningen överens med den skattemässiga. Det beror på att pensionsintjänandet är långsiktigt.

Karensdagar

Du som har inkomst av eget företag (enskild firma och handelsbolag) har möjlighet att anmäla olika karenstid till Försäkrings-

kassan. Karenstid innebär att sjukpenning inte betalas ut under en viss bestämd tid i början av en sjukperiod.

Den valda karenstiden påverkar sjukförsäkringsavgiften för den som inte är pensionär. Väljer du en lång karenstid blir avgiften lägre och omvänt. Utgångsläget är 7 karensdagar, men du kan också välja 1, 14, 30, 60 eller 90 karensdagar. Minskningen av egenavgifterna är ganska liten om du väljer fler karensdagar, för de allra flesta är det bättre att välja 1 karensdag.

Ålderspensionärer som är egenföretagare betalar inte någon sjukförsäkringsavgift alls, oavsett antal karensdagar. Med ålderspensionär räknas i det här sammanhanget en person som fyllt 65 år vid årets början eller som har tagit ut full allmän pension under hela inkomståret. Därför lönar det sig inte för ålderspensionärer att välja mer än 1 karensdag. Sjukförsäkringsavgiften kan ju inte bli lägre än noll. Observera dock att du inte får gå ner i karenstid från den månad då du fyller 55 år.

Karensdagen ersätts av ett karensavdrag

Den 1 januari 2019 avskaffas karensdagen och ersätts av ett karensavdrag för anställda. Syftet med ändringen är att det avdrag som görs när man är sjuk ska vara rättvist och förutsägbart. Karensavdrag är ett avdrag på sjuklönen eller sjukpenningen som görs i samband med sjukfrånvaro. Avdraget är 20 procent av den sjuklön eller sjukpenning som man får vid sjukfrånvaro en genomsnittlig arbetsvecka.

För dig som har en enskild firma, handelsbolag eller kommanditbolag blir det ingen skillnad mot tidigare. Du har kvar de antal karensdagar som du själv har valt. Om du har ett aktiebolag räknas du som anställd i ditt företag. Samma regler gäller för dig som för andra anställda och i stället för en karensdag görs ett karensavdrag.

Aktiebolag

Du räknas som anställd av ditt aktiebolag och din sjukpenninggrundande inkomst bygger på den lön du tar ut därifrån, som anställd. Försäkringskassan betalar inte ut någon sjukpenning under de första 14 dagarna under sjukperioden. Då är det meningen att arbetsgivaren ska betala ut sjuklön (förutom första dagen som är karensdag/karensavdrag från 1 januari 2019).

Det finns några rättsfall som visar att Försäkringskassan har rätt att bedöma ifall den lön du har uppgett ligger på en rimlig och uthållig nivå. I annat fall sänks din sjukpenning.

Uppbyggnadsskede

I enskild firma, handelsbolag och aktiebolag kan du få en fiktiv (högre) SGI under uppbyggnadsskedet, dvs. under företagets första 36 månader. Detta kan du läsa mer om i kapitlet *Arbeta på äldre dagar* (sid. 55).

GRÄNS

Arbeta och ta ut pension i utlandet

Det här kapitlet ger information och några tips till dig som arbetar utomlands eller vill ta ut din pension i utlandet.

Tjäna in till svensk pension i utlandet

Enskild firma med fast driftställe i Sverige

Om du som yrkesverksam konstnär har enskild firma betalar du normalt egenavgifter och tjänar in till din svenska allmänna pension oavsett var i världen du arbetar. Förutsättningen är att du anses ha driftställe i Sverige och att arbetet utomlands bedrivs inom ramen för denna verksamhet.

För en konstnär kan det vara besvärligt att avgöra var platsen för det fasta driftstället är. En konstnär har ju sällan någon företagsledning, kontor, fabrik, verkstad etc., som skattelagstiftningen har som exempel. Den konstnärliga verksamheten är oftast fast knuten till konstnären som person. Så man kan nog säga att om du anser att det fasta driftstället är i Sverige, är det så.

Enskild firma med fast driftställe i något annat land

Om du bedriver självständig näringsverksamhet utomlands (driftställe) räknas det inte som arbete i Sverige och inkomsterna därifrån är inte underlag för egenavgifter och inte heller för svenskt pensionsintjänande. Du kan i detta fall begära att det lands socialagstiftning där du driver din verksamhet ska gälla.

Du bör först sätta dig in i det andra landets regler så att du kan avgöra om detta är ett bättre alternativ. Var medveten om att det kan vara komplicerat att få ut pension från andra länder när det blir dags. Det är också så att det är få länder där man såsom i Sverige kan tjäna in till sin pension samtidigt som man tar ut pension.

Aktiebolag

Om du bedriver din konstnärliga verksamhet genom ett svenskt aktiebolag beskattas lönen i Sverige, såvida du inte är permanent utflyttad. Men det kan du å andra sidan knappast bli om du fortfarande har väsentlig anknytning till Sverige. Ett kriterium för detta är att du är engagerad i näringsverksamhet här i landet.

Så även om ditt aktiebolag har verksamhet i ett annat land, gäller de svenska skattereglerna. Din lön är pensionsgrundande för svensk allmän pension.

Utländsk pension

Intjänande i utlandet

Har du förvärvsarbetat i något land utanför Sverige har du vanligtvis rätt till pension även därifrån. Kontakta motsvarigheten till pensionsmyndigheten i det landet för besked om vad som gäller.

I de flesta länder gäller att du kan få ut pensionen även om du inte är bosatt i landet.

Intjänande i flera länder

Om du har förvärvsarbetat i flera EU-medlemsstater och därmed tjänat in rätt till pension i mer än ett land, så kommer din pension att samordnas och du får ut en proportionellt beräknad pension från vart och ett av de länder som du har tjänat in pensionsrätter i. Om du vill ansöka om den utländska pensionen samtidigt som du tar ut din svenska pension sköts det automatiskt av Pensionsmyndigheten i Sverige. Det gäller pension som har intjänats i EU/EES-land eller Schweiz.

Har pensionen tjänats in i ett land som Sverige har pensionsöverenskommelse med kan Pensionsmyndigheten hjälpa dig att ansöka om din utländska pension. Sverige har en överenskommelse med Bosnien-Hercegovina, Chile, Israel, Kanada (även Quebec), Kap Verde, Kroatien, Marocko, Serbien, Turkiet och USA. För övriga länder måste du själv kontakta pensionsmyndigheten i respektive land.

Ta ut pension i utlandet

Pension från Sverige

Det går alldeles utmärkt att ta med dig din svenska allmänna pension och ta ut den i något annat land än Sverige. Om du har garantipension får du dock inte behålla den om du blir folkbokförd utanför EU/EES, Schweiz eller Kanada.

Bor du inom EU/EES eller i Schweiz vänder du dig till pensionsmyndigheten i det land som du bor i för att få hjälp att ansöka och skicka in din ansökan om svensk pension. Det finns även några andra konventionsländer som Sverige har avtal med.

Du kan få pengarna utbetalda till ett svenskt bankkonto. Om du vill kan du istället anmäla ett utländskt bankkonto där Pensionsmyndigheten kan sätta in pengarna efter vanligt (svenskt) skatteavdrag. Du får då räkna med att själva banköverföringen dröjer något, så dina pengar finns på kontot först 3–5 dagar efter utbetalningsdagen. Pengarna betalas ut i den valuta du väljer, oftast US Dollar eller Euro, och du bör räkna med vissa växelkursförluster om du vill ha pengarna i ditt nya lands lokala valuta.

Penningtvätt

De flesta banker i de flesta någotsånär utvecklade länder har bestämmelser för att förhindra penningtvätt. De tillämpar ett årligt gränsbelopp, och så snart Pensionsmyndighetens ackumulerade insättningar under kalenderåret överstiger detta gränsbelopp under kalenderåret kommer dina pengar att blockeras och du måste gå till ditt bankkontor och dokumentera varifrån pengarna kommer.

Detta gör du enklast genom ett intyg som du beställer från Pensionsmyndigheten. Det kan du få tvåspråkigt, dels på svenska och dels på något av de större världsspråken. Vissa länder kräver ”apostille” på intyget. Det är en stämpel där notarius publicus intygar att Pensionsmyndighetens tjänstemans namnteckning är äkta.

Levnadsintyg

Det är viktigt att du meddelar Pensionsmyndigheten om du flyttar utomlands. Är du folkbokförd utanför Sverige ska du varje år under hösten skicka in ett levnadsintyg till Pensionsmyndigheten. Du ska alltså bevisa att du lever för att fortsätta att få din pension

utbetald. Denna rutin är för att hindra bedrägerier där efterlevande till avlidna personer fortsätter att kvittera ut pension efter dödsfallet.

Detta gäller dock bara dig som bor i vissa länder och därför får ett informationsbrev skickat till dig från Pensionsmyndigheten. Sverige har elektroniskt utbyte med flera av de länder där flest utlandspensionärer är bosatta. Det innebär att levnadsintyget normalt skickas automatiskt utan att du behöver göra något. Sverige har utbyte med pensionsmyndigheterna i Danmark, Finland, Island, Norge, Tyskland, USA, Polen och Storbritannien.

Avdragsrätt för pensionssparande

Om du har svenskt avdragsgillt pensionssparande (pensionsförsäkring eller individuellt pensionssparande) är premien eller insättningen avdragsgill inom vissa gränser.

Avdraget är normalt högst 35 procent av inkomsten, oavsett om du har enskild firma eller aktiebolag. Det är endast inkomst som beskattas i Sverige som är underlag för pensionsavdraget.

Strategi för pensionärs-ekonomi

Här sammanfattas några tips för att, under de olika skedena i livet, uppnå bästa möjliga pensionärsekonomi.

Pengars värde

Vid olika skeden i livet bör du fundera över hur du tänker dig det tredje livet (pensionärslivet). Det är givetvis omöjligt att förutspå mental och fysisk hälsa, så detta bör du bortse från i ditt planerande. En sak är dock tämligen säker, nämligen att du har mindre glädje av pengar ju äldre du är. Erfarenheten visar att väldigt gamla människor tenderar att dra ner på utgifterna, inte för att de saknar pengar, utan för att lockelsen i det som pengarna kan köpa avtar.

Arbeta eller inte

Du ska fråga dig om du kommer att vilja fortsätta att arbeta. I så fall fortsätter du att tjäna in till pensionen, och ditt sparande behöver inte vara lika stort som om du helst av allt vill sluta jobba

och enbart ägna dig åt barnbarnen eller något liknande. Många konstnärer väljer att fortsätta arbeta långt upp i åldrarna, inte bara för pengarnas skull, utan för tillfredsställelsen i arbetet.

Tänker du starta företag inom den konstärliga verksamheten som pensionär, behöver du kanske ett startkapital för detta. Dock startar de flesta pensionärer företag i branscher som inte är så kapitalintensiva. Att starta företag som författare, bildkonstnär eller skådespelare kräver oftast ett ganska litet kapital. En musiker eller filmskapare kan behöva något mer.

Lever du tillsammans med någon bör ni förstås samordna era planer för det tredje livet. Det är påfrestande om den ena arbetar från morgon till kväll medan den andra går sysslolös.

Hög PGI

Försök att så snart som möjligt i livet uppnå en hög pensionsgrundande inkomst och helst upp till den högsta pensionsgrundande inkomsten. En hög PGI innebär att du tjänar in mer till din pension.

Detta kan du uppnå genom att exempelvis börja arbeta så tidigt som möjligt i livet. Undvik svarta inkomster, som utöver att det är olagligt, innebär att du varken får sjukpenning- eller pensionsgrundande inkomst.

Ur pensionssynpunkt är det inte säkert att en lång utbildning lönar sig. De flesta konstnärer väljer dock med öppna ögon att prioritera annat än ett maximalt pensionsintjänande.

Undvik det avdragsgilla pensionssparandet

Ett bra tips är att undvika det avdragsgilla pensionssparandet, framförallt sparande i form av pensionsförsäkring. Därmed inte sagt att du ska undvika att spara inför pensionen, bara att det kan vara bättre att spara på andra sätt.

Ordet försäkring är missvisande. Pensionsförsäkringen är inte någon försäkring för att du ska ha ett gott liv efter pensioneringen,

utan ett sparande, med den speciella egenskapen att förvaltarna tar ut höga avgifter, vilket påverkar pensionskapitalet negativt.

Att sparandet är avdragsgillt används som argument för att du ska satsa åtminstone upp till det avdragsgilla beloppet (35 procent av inkomsten i enskild firma och handelsbolag samt för tjänstepension i aktiebolag och för dig som är anställd helt utan pensionsskydd) i ett avdragsgillt pensionssparande. Men du som kommer att driva företag som pensionär kommer förmodligen att ha en lika hög eller högre marginalskatt när du tar ut pengarna från pensionsförsäkringen, och då finns det ingen fördel med att sparandet är avdragsgillt.

Ytterligare en sak att beakta är att utbetalningarna från pensionssparande inte är underlag för jobbskatteavdrag och inte ger pensionsgrundande inkomst. Sparar du i ditt bolag kan du ta ut pengarna som lön med jobbskatteavdrag och lönen räknas som pensionsgrundande inkomst.

En annan nackdel med det avdragsgilla pensionssparandet är att pengarna är låsta tills du blir 55 år, och att du inte kan ta ut alla pengar på en gång.

Uttag från pensionsförsäkring är skattepliktigt, som nämnts, och påverkar dessutom nivån på bostadstillägget.

Spara pengar

Gammaldags sparande verkar vara omodernt idag. Men det är helt nödvändigt om du vill ha en bra ekonomi under pensionstiden. Historiskt sett har en bostad gett den största avkastningen, så i det fall du har bostadslån bör du ”spara” genom att amortera av lånen. Om du väljer aktiesparande, är en bra strategi att investera i svenska bolag som du känner till och litar på. Gör inga förändringar, utan behåll aktierna tills du behöver pengarna under pensionärstiden. Vill du inte placera själv kan du investera i aktiefonder som placerar efter index.

Ta reda på vilken avgift fondförvaltaren tar. Den är en viktig faktor för avkastningen när det handlar om så här lång placerings-

horisont. Det finns pensionsförvaltare som inte tar några fasta avgifter. Du kan söka och jämföra fonder utifrån risk, avgift eller värdeutveckling på www.pensionsmyndigheten.se.

Premiepensionen

Premiepensionen är den del av den allmänna pensionen som du, i alla fall i teorin, kan påverka själv genom hur du placerar ditt kapital i pensionssystemet. Därför kan premiepensionen vara viktig, även om den är en mindre del av din totala pension.

Fördelen med premiepensionsfonderna (PPM) är att Pensionsmyndigheten har förhandlat fram låga avgifter genom de stora volymer det är fråga om. Det har visat sig att den som är passiv har en något bättre utveckling på sitt PPM-innehav än de som byter fonder ofta.

En privat PPM-rådgivare tar betalt för att sköta ditt fondinnehav. Detta är oftast bortkastade pengar vilket Pensionsmyndigheten påpekar på sin hemsida. För att täcka rådgivarens arvode krävs en mycket större tillväxt i fonderna än vad du skulle fått själv (eller vad ”soffliggarfonden” AP7 Såfa ger). I vanliga fonder och kapitalförsäkringar kan du bestämma dig för att låta en del av fondens värde ligga i pengar istället för i värdepapper när du bedömer att finansmarknaden vacklar. Det går inte i premiepensionssystemet. Dock finns det räntefonder där risken är väldigt låg eller obefintlig (och avkastningen likaså).

Seniorlån

Få loss pengar och bo kvar

Seniorlån kallas en typ av lån som riktar sig till dig som är äldre och som äger en obelånad eller lågt belånad bostadsrätt, villa eller fritidshus. Genom att ta ett seniorlån kan du frigöra en del av det bundna kapitalet i bostaden och fortfarande bo kvar. Man brukar prata om att sätta guldkant på pensionärstillvaron.

Den största skillnaden jämfört med ett vanligt banklån är att räntorna inte betalas via din pension och andra inkomster, utan med lånade pengar, antingen löpande från en del av lånet eller i samband med att lånet löper ut eller när bostaden säljs.

Svårt att få vanliga lån

Som pensionär har du normalt svårt att få lån eftersom långivaren bedömer att din pension, särskilt om du är konstnär med låg pension, inte räcker till för att betala de löpande räntekostnaderna. Då kan ett seniorlån vara ett alternativ, men det är viktigt att du förstår hur det verkligen fungerar, och inte enbart lyssnar till säljarna av produkterna.

Finansinspektionen har kritiserat bankerna för att de inte vill bevilja banklån till äldre, fastän säkerheten i fastigheten är mycket god i och med den låga belåningen. Man kan fråga sig hur mycket större risken är vid en utlåning till en 70-åring med 10 procent belåningsgrad jämfört med en 30-åring med 85 procent belåningsgrad?

Seniorlån med ränteuppräkning

Seniorlån med ränteuppräkning är ett lån där räntan inte betalas av dina löpande inkomster utan den räknas upp kvartalsvis. Högsta belåningsgrad är 45 procent av bostadens marknadsvärde och ränteskulden ökar under hela lånets löptid. Ränteskulden tillsammans med den ursprungliga skulden betalas då bostaden säljs. Räntekostnaden är avdragsgill mot en eventuell reavinst först när bostaden säljs.

Seniorlån är dyra lån

Räntan på ett seniorlån ligger som regel 2-3 procentenheter högre än för vanliga lån. Det gör att skulden på ett seniorlån ökar snabbt. Vid 6 procents ränta fördubblas skulden efter

12 år. Ett seniorlån på 500 000 kronor med 5 procents ränta blir drygt 200 000 kr dyrare på 10 år än ett vanligt banklån med 2 procents ränta. Upplägg med både rörlig och fast ränta erbjuds. Övriga avgifter som kan tillkomma är uppläggningsavgift, avgift för pantbrev, aviseringsavgift samt kostnad för värdering och besiktning av bostaden.

Garanti mot nettoskuld

En del av den höga räntan är en garanti för att det inte ska finnas någon nettoskuld när bostaden säljs eller för dödsboet att ta över när du dör. Långivaren räknar med att bostaden kommer att öka så pass mycket i värde att skulden, trots att den växer fort, inte kommer att överstiga bostadens värde när du dör.

Trots detta bör du informera dina barn om att det finns ett seniorlån, så att de inte blir besvikna när den dagen kommer och det visar sig inte finnas något värde i bostaden.

Kombination med kapitalförsäkring

Det förekommer upplägg där du erbjuds ett seniorlån och lånebeloppet placeras i en kapitalförsäkring, vars avkastning gör att du ska ha ännu mer att leva av. Men det är osäkert om du verkligen kan få en avkastning som är större än räntorna på det dyra seniorlånet. En annan nackdel är att kapitalet i kapitalförsäkringen påverkar rätten till bostadstillägg.

Alternativ till seniorlån

Det finns några alternativ till att ta ett seniorlån:

- Kontrollera möjligheten till att du kan få ett vanligt banklån istället.
- Om du har svårt att få ett banklån själv kanske barnen kan gå in som medgäldenärer om de har låneutrymme.
- I det fall du äger bostaden, frigör kapital genom att sälja den och flytta till ett billigare boende.

PENSIONS
MYNDIGHETEN
Se hela din pension på webben!
Öppna och se hur du gör
B

Pensions-planering inom familjen

Här kan du bland annat få några råd om hur du kan fördela inkomster och pensionsrätter inom familjen men även vad man ska tänka på vid skilsmässa och separation.

Uppdelning av den deklarerade inkomsten

Från den med hög inkomst

Om du bedriver din konstnärliga verksamhet som ett familjeföretag (inte så vanligt, men det förekommer) kan du inom vissa begränsningar dela upp inkomsten mellan familjemedlemmarna som har arbetat i företaget. För att få maximalt pensionsunderlag

i familjen är det bäst att fördela så att ingen kommer över 7,5 inkomstbasbelopp (ca 500 000 kr).

Till den med låg inkomst

Det lönar sig också att låta den som har det sämsta hittillsvarande sammanlagda pensionsintjänandet få så högt pensionsunderlag som möjligt.

Till den med barn

Den som ligger under tröskeln för pensionsgrundande inkomst (ca 20 000 kr per år) får inget pensionsunderlag. Därför lönar det sig inte att lägga någon del av inkomsten på exempelvis barn om de ändå inte hamnar över tröskeln.

Dessutom är det så att lön från det egna företaget till egna barn under sexton år beskattas hos föräldern.

Överföring av pensionsrätt för premiepension

Utjämning av skillnaden i framtida pension

Om du är gift eller registrerad partner kan du överföra din pensionsrätt för premiepension till din make, maka eller partner. Detta är främst aktuellt om du själv har tjänat in en bra pension, medan maken/makan eller partnern har tjänat in dåligt, eller tvärtom. För makar där den ena är konstnär med låg pensionsgrundande inkomst och den andra har hög inkomst, kan detta vara ett bra sätt att utjämna skillnaden i framtida pension.

Dela på föräldraledigheten om det går!

Både föräldraledighet och deltidsarbete gör att du inte tjänar lika mycket till din pension. Därför är det bra om du och din partner under livet kan dela på föräldraledighet och deltidsarbete.

Anmälan till Pensionsmyndigheten

Anmälan om överföring ska göras till Pensionsmyndigheten senast 30 april det år som överföringen av pensionsrätten ska börja gälla. Pensionsrätter som du har tjänat in innan anmälan kan inte överföras. Du kan bara föra över pensionsrätter som du tjänar in under äktenskapet eller partnerskapet. Du måste föra över hela den årliga pensionsrätten för premiepension; den kan inte delas. Du kan inte ta tillbaka en redan gjord överföring. Pengar som du har fört över kan du alltså inte få tillbaka. Överföringen görs i december varje år då nya pensionsrätter delas ut på premiepensionskontona.

Temporär överföring

När som helst kan du meddela att du vill upphöra med överföringen från och med året efter. Det kan vara lämpligt att göra en temporär överföring till den make/maka som arbetar deltid eller är föräldraledig för att i viss mån kompensera för den lägre pensionsgrundande inkomsten.

Minskning av kapitalet

Vid överföringen minskas det överförda kapitalet med 6 procent. Mottagaren får alltså bara 94 procent av beloppet. Resten av pengarna fördelas till samtliga personer i pensionssystemet som så kallad arvsvinst. Detta beror på att de som tar emot pensionsrätt förväntas leva i genomsnitt längre än de som ger. Men detta behöver inte leda till mindre pengar. Om den som ger har högre marginalskatt vid utbetalningen än den som får (och så brukar det vara, vitsen med överföringen är ju att överföra pension till

den ”fattigare”) blir utbetalningen efter skatt högre än om höginkomsttagaren hade fått beloppet.

Upphör automatiskt

Överföringen upphör automatiskt i vissa fall:

- Har du i samband med anmälan angett vilka år överföringen ska gälla stoppas den automatiskt när tiden har gått ut.
- Om du skiljer dig upphör överföringen automatiskt från och med det år äktenskapet eller partnerskapet upplöses.
- Om du avlider kommer överföringen att upphöra från och med året efter dödsfallet.
- Om mottagaren av pensionsrätten avlider kommer överföringen att upphöra från och med det år dödsfallet inträffar.

Efterlevandeskydd under pensionstid

Omfattar en begränsad krets

I samband med att du första gången ansöker om att ta ut premiepensionen kan du ansöka om så kallat efterlevandeskydd under pensionstid. För att kunna teckna efterlevandeskydd måste du och din medförsäkrade uppfylla något av följande villkor:

- Ni är gifta med varandra eller är registrerad partner.
- Ni är båda ogifta och sammanboende samt har tidigare varit gifta med varandra eller varit registrerad partner.
- Ni är båda ogifta och sammanbor samt har eller har tidigare haft barn tillsammans.
- Ingen av parterna behöver genomgå någon hälsoprövning för att få teckna efterlevandeskydd.

Efterlevandeskyddet kan tecknas senare, men bara om du gifter dig eller inleder ett samboförhållande som uppfyller något av villkoren ovan. Skyddet ska i så fall tecknas inom tre månader från det att äktenskapet eller sammanboendet inleddes. Det gäller

dock inte om du tidigare var gift, registrerad partner eller sambo med samma person som när du första gången ansökte om att få ut premiepension. Det går alltså inte att skilja sig och sedan gifta sig igen för att komma åt efterlevandeskyddet.

Ansökan till Pensionsmyndigheten

När du tecknar efterlevandeskydd i samband med äktenskap eller samboförhållande börjar skyddet gälla först ett år efter att ansökan kommit in till Pensionsmyndigheten. Detta är för att förhindra att en svårt sjuk person ser till att någon annan får ens premiepensionspengar genom att snabbt gifta sig eller inleda ett samboförhållande och ansöka om efterlevandeskydd.

Efterlevandeskyddet innebär att din premiepension betalas ut till din medförsäkrade så länge han eller hon lever.

Premiepensionen blir lägre

Efterlevandeskyddet finansieras genom att din premiepension blir lägre. Hur mycket lägre beror på din och din partners ålder. Tanken är att de sammanlagda utbetalningarna totalt sett ska bli lika stora. I beräkningarna görs ingen skillnad mellan män och kvinnor, trots att kvinnor statistiskt sett lever längre än män.

Går bara att ta bort om du skiljer dig

Har du en gång valt efterlevandeskydd går det inte att ta bort, även om du skulle ångra ditt beslut. Skyddet bortfaller dock om du skiljer dig eller om sammanboendet upphör. Du måste själv anmäla skilsmässan eller att sammanboendet upphört till Pensionsmyndigheten. Din premiepension räknas då om så att den endast tillfaller dig. Dina månadsvisa utbetalningar blir därmed högre framöver.

Observera att du inte kan ta bort efterlevandeskyddet om din medförsäkrade avlider före dig.

Skilsmässa och separation

Ingen automatisk kompensation

Förr i tiden när kvinnorna ofta var hemmafruar förekom det att hustrun i samband med skilsmässa tilldömdes underhåll, med hänvisning till att mannen hade bättre framtida pension än kvinnan. Så är det inte numera, så båda parterna bör se till att deras framtida pensioner blir så lika som möjligt. Framtida pension ingår inte i underlaget för bodelning.

På samma sätt är det med framtida inkomster, de ingår inte heller. Det bör man ha klart för sig. Det finns tragiska fall där ena partnern har ”offrat sig” för den andres framgångsrika karriär och inte får någon ersättning för detta i samband med skilsmässan.

Däremot ingår tillgångarna som ingår i näringsverksamheten vid tidpunkten för bodelningen.

Efterlevandeskydd i privat avdragsgillt pensionssparande

Behållningen av en pensionsförsäkring går normalt inte över till de efterlevande när du avlider. Dock kan du genom ett förmånstagarförordnande avtala med försäkringsbolaget att pengar ska betalas ut till efterlevande på motsvarande sätt som om du hade levt. Det blir alltså i form av skattepliktiga pensionsutbetalningar. Med ett efterlevandeskydd minskar dina (och de efterlevandes) utbetalningar.

I ett individuellt pensionssparande (IPS) finns ett automatiskt efterlevandeskydd, där du kan välja mellan två varianter.

Förmånstagarförordnande, dvs. du meddelar banken vem eller vilka personer kapitalet ska tillfalla när du avlider.

Kapitalet tillfaller dödsboet, dvs. vem eller vilka personer som kapitalet tillfaller beror på vilka som är dödsbodelägare (inklusive eventuella testamentstagare när du avlider).

Efterlevandeskydd i tjänstepensionsförsäkringen

I de flesta tjänstepensionsavtal har du möjlighet att avtala om efterlevandeskydd. För konstnärer som går in och ur anställningar och därmed har ett brokigt lapptäcke av tjänstepensioner, blir det krångligt att koppla efterlevandeskydd till varje försäkring. Det är enklast att avstå från detta, och dessutom handlar det oftast om små belopp. Efterlevandskydd är i första hand avsett för den som har en varaktig anställning.

Om du väljer att ha ett efterlevandeskydd kopplat till din tjänstepensionsförsäkring, kommer du att ha ett lägre pensionskapital när du går i pension. I vissa fall är det betydligt lägre. I extremfallet kan mer än hälften av pensionskapitalet gå åt för att täcka kostnaden för efterlevandeskyddet. Därför bör du fundera över om du verkligen behöver ett efterlevandeskydd. Du måste fråga dig om din livspartner kommer att ha svårt att klara sig ekonomiskt om du avlider. Har du små barn som står utan försörjning om det värsta händer?

Den vanligaste formen av efterlevandeskydd är ett så kallat återbetalningsskydd. Då betalas det kapital som finns netto för dig i försäkringen ut till dina efterlevande när du avlider.

Du kan lägga till eller ta bort återbetalningsskydd när du vill. Det är bara att kontakta försäkringsgivaren.

Riktat sparande

Ett alternativ är att ordna ett riktat sparande till förmån för den make/maka som har lägst pensionsgrundande inkomst. Varje månad kan ett visst belopp sparas, exempelvis i bank eller på ett investeringssparkonto. Men för att detta sparbelopp verkligen ska tillfalla den ”fattigare” i samband med en skilsmässa, bör det upprättas ett äktenskapsförord, där sparkontot ska vara enskild egendom. Både pengarna som har satts in och avkastningen, samt för tydlighetens skull även substitut, dvs. egendom som ersatt den avtalade egendomen, exempelvis vid byte av bank.

Livförsäkring

Ett ofta förbisett sätt att sörja för de efterlevandes ekonomi är en vanlig livförsäkring. Det finns två sorter:

- Individuell livförsäkring
- Grupplivförsäkring.

Grupplivförsäkring är ett billigt sätt att ordna ett ekonomiskt skydd för de efterlevande. Premien är inte avdragsgill som i en pensionsförsäkring, men det utfallande beloppet är å andra sidan skattefritt. Dessutom är en grupplivförsäkring betydligt billigare.

Om du har en anställning ingår grupplivförsäkringen oftast i anställningsvillkoren. Annars kan du ofta teckna en genom någon organisation du är medlem i, exempelvis Sveriges författarförbund.

Årspremien för en grupplivförsäkring brukar ligga på 500-1 000 kr.

Bästa företags-formen

Du som ska starta eller fortsätta att driva företag i pensionsåldern har i huvudsak två företagsformer att välja mellan – aktiebolag och enskild firma.

Handelsbolag (ofta mellan makar) är en mindre bra företagsform, främst på grund av de komplicerade skattereglerna och den svårbegripliga deklarationsblanketten. För två makar är det bättre att driva en gemensam enskild firma och skattemässigt dela på överskottet och den pensionsgrundande inkomsten.

Aktiebolag eller enskild firma?

En jämförelse mellan aktiebolag och enskild firma väger klart över till enskild firmas fördel. De flesta konstnärspensionärer driver företaget på egen hand, och då behövs inget bolag.

Aktiebolag innebär mer administration. Visserligen har revisionsplikten slopats i de små aktiebolagen, men att varje år

göra en årsredovisning och skicka in den till Bolagsverket kan kännas betungande. Det kostar också pengar om du inte kan göra arbetet själv.

Enskild firma innebär mindre administration, även om bokföring och deklaration förstås måste göras även där.

För bildkonstnärer är det en nackdel att ha aktiebolag, eftersom det blir 25 procent moms när du säljer konstverk genom bolaget, medan om du själv säljer (i den enskilda firman) är det 12 procent eller momsfritt.

Skatter och socialavgifter

Skattereglerna är likartade för aktiebolag och enskild firma. Socialavgifterna (egenavgifterna) sjunker för enskilda näringsidkare som tar ut full allmän pension hela kalenderåret, vilket kan göras redan från 61 års ålder. I aktiebolag sjunker inte socialavgifterna (arbetsgivaravgifterna) förrän efter 65 års ålder. Generellt är egenavgifterna lägre än arbetsgivaravgifterna.

Pensionsintjänandet är likadant i båda företagsformerna.

Sjukpenning

I både aktiebolag och enskild firma kan du under de första 36 månaderna efter företagsstarten placeras i ett så kallat uppbyggnadsskede hos Försäkringskassan. Det innebär att du får en fiktiv sjukpenninggrundande inkomst, som grundar sig på en jämförelseinkomst. Detta är fördel om ditt företag inte ger så stort överskott de första åren. Detta kan du läsa mer om i kapitlet *Pensionen och trygghetssystemen* (sid. 75).

Aktiv och passiv

En enskild firma kan bedrivas som aktiv eller passiv ur skatte- och socialavgiftssynpunkt. I passiv verksamhet får du varken

pensionsgrundande eller sjukpenninggrundande inkomst. En konstnärlig verksamhet i enskild firma är undantagslöst aktiv, eftersom det är ditt eget arbete som är avgörande för inkomsterna.

Spara till pensionen

I aktiebolaget är en fördel att du kan minska (eller helt låta bli) löneutbetalningarna under de sista åren innan pensionen och istället ta ut pengarna som lön efter 65 års ålder då social-avgifterna är lägre men du ändå får fullt pensionsintjänande och förstärkt jobbskatteavdrag.

Timer
06:18
När tiden går ut
Pension >
Avbryt
Pausa

Begrepp och förkortningslista

Begrepp

Allmän pension
Den statliga pension som Pensionsmyndigheten betalar ut. Den består av inkomstpension och premiepension samt dessutom i vissa fall av garantipension, bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd och efterlevandepension.

Avdragsgillt pensionssparande
Personer som har anställningsinkomster utan tjänstepension eller enskild näringsverksamhet har rätt att göra avdrag för privat

pensionssparande med upp till 35 procent av inkomsten. Pengarna är låsta tills du är 55 år och beskattas vid uttaget.

AP-fonderna
Statens allmänna pensionsfonder som har funnits i Sverige sedan 1960-talet.

Beskattningsbar förvärvsinkomst
Den beskattningsbara förvärvsinkomsten är taxerad förvärvsinkomst minskad med allmän pensionsavgift och grundavdrag.

Courtage
Är den avgift som en fondkommissionär debiterar sin kund vid handel med värdepapper som till exempel aktier.

Derivat
Derivat är ett samlingsnamn på en viss typ av värdepapper – de vanligaste är optioner, terminer, futurer, warranter och swappar.

Driftställe
Det avser en stadigvarande plats för affärsverksamhet varifrån ett företags verksamhet helt eller delvis bedrivs. Det fastställda driftstället avgör var inkomstskatten ska betalas.

Efterlevandeskydd
I vissa fall kan du koppla på ett efterlevandeskydd på din pension. Det innebär att om du avlider får någon efterlevande, ofta make/maka, sambo eller barn, ut en del av den pension som du skulle ha fått. Du betalar för efterlevandeskyddet genom att du själv får lägre pension än vad du skulle ha fått utan skyddet.

Egenavgifter
Som näringsidkare betalar du socialavgifter själv i form av egenavgifter vilka beräknas på inkomst av enskild näringsverksamhet

eller inkomst från handelsbolag. I vissa undantagsfall även vissa tjänsteinkomster.

Fond
Egendom eller kapital som reserverats för något särskilt ändamål eller undantagits från omedelbar förbrukning, dvs. har fonderats. Till exempel aktiefonder.

Frilansare
En frilansare är en person som har många och olika uppdragsgivare. Uppdragen kan utföras antingen i eget företag och/eller i kortare anställningsperioder. Det är därför vanligt med en blandning av tjänste- och näringsinkomst.

Garantipension
En utfyllnad av den allmänna pensionen som betalas ut till den som har låg allmän pension.

Hängavtal
Ett kollektivavtal mellan en arbetsgivare och en facklig organisation där arbetsgivaren förbinder sig att tillämpa förbundsavtalet för branschen, utan att den behöver vara medlem i en arbetsgivarorganisation.

Inkomstbasbelopp
Inkomstbasbelopp används vid beräkningar av pensionsavgifter. Inkomstbasbeloppet beräknas av Pensionsmyndigheten och fastställs av regeringen. Prisbasbeloppet och det förhöjda prisbasbeloppet räknas ut av Statistiska Centralbyrån (SCB) och fastställs också av regeringen.

Inkomstslag
Kategori av inkomst som den skattepliktiga inkomsten uppdelas i vid inkomstbeskattningen, dvs. tjänst, kapital och näringsverksamhet.

Konstnär
En skapande eller utövande person oavsett konstområde som t.ex. en musiker, skådespelare eller bildkonstnär.

Konvention
Formell överenskommelse mellan stater om angelägenheter av gemensamt intresse inom ett viss område. Som till exempel överenskommelser om pensionsfrågor.

Marginalskatt
Den extra skatt i procent som betalas på en tillkommande inkomst över beloppsgränsen för statlig inkomstskatt.

Passiv näringsverksamhet
På beskattningsområdet skiljer man mellan aktiv och passiv näringsverksamhet. Uppdelningen har framför allt betydelse för om egenavgifter (aktiv verksamhet) eller särskild löneskatt (passiv verksamhet och ålderspensionärer) ska betalas på överskottet.

Pensionsbehållning
Värdet på ett pensionskonto, som är det sammanlagda värdet av pensionsrätterna och deras ränta över åren, är pensionsbehållning. Pensionsbehållningen används för att beräkna storleken på inkomstpension när den ska betalas ut.

Pensionsgrundande inkomst
De inkomster som ger en ökning av den allmänna pensionen. Den motsvarar pensionspoäng i det gamla pensionssystemet.

Periodiska stipendier
Med periodiska stipendier menas ett stipendium som betalas ut i tre år i följd eller längre från samma stipendiegivare.

Premiepension
Den del av den allmänna pensionen där du själv genom att placera

pengarna i olika fonder kan påverka tillväxten av pensionskapitalet. Premiepensionen är den enda delen av den allmänna pensionen som kan kombineras med ett efterlevandeskydd.

Prisbasbelopp
Ett belopp som fastställs varje år vilket ligger till grund för beräkning av flera av socialförsäkringarna och andra sociala förmåner.

PPM-fonder
Premiepension, av många fortfarande kallad PPM, är den del av den allmänna pensionen som du själv kan få att växa genom att välja fonder. Se vidare om PPM (sid 119).

Punktstipendier
Med punktstipendium menas ett stipendium som betalas ut under högst två år i följd från samma stipendiegivare.

Socialavgifter
Ett gemensamt begrepp för arbetsgivaravgifter, som arbetsgivare (även du som har eget aktiebolag) betalar utöver lönen till anställda, och egenavgifter på överskottet i näringsverksamheten för den som har enskild firma eller handelsbolag.

Tilläggspension
I det gamla pensionssystemet fanns allmän tilläggspension (ATP), som nu fasas ut och ersätts med inkomstpensionen. De som är födda 1938–1953 får fortfarande en del av sin allmänna pension i form av ATP.

Tjänstepension
En pensionsförsäkring som arbetsgivaren betalar premien för åt sina anställda. Den som har sin konstnärliga verksamhet i aktiebolagsform, räknas som anställd och därmed kan det egna aktiebolaget betala tjänstepension för dig.

Förkortningar

ATP
Allmän tilläggspension och var tidigare en del av den allmänna pensionen och upphörde när det nuvarande pensionssystemet infördes 1999. Övergångsregler mellan 1999 års system och ATP-systemet innebär att personer födda 1938–53 får delar av sin pension från båda systemen och kallas för tilläggspension.

LAS
Lagen om anställningsskydd.

NE bilaga
Bilaga för inkomst av näringsverksamhet, enskilda näringsidkare, som lämnas tillsammans med inkomstdeklarationen.

IPS
Individuellt pensionssparande.

ISK
Investeringssparkonto.

ITP
Är en tjänstepension för privatanställda tjänstemän i Sverige. ITP 1 är en premiebestämd ålderspension för personer födda 1979 eller senare. ITP 2 är en förmånsbestämd ålderspension för personer födda 1978 eller tidigare.

PGI
Pensionsgrundande inkomst.

PPM
Premiepensionsmyndigheten lades ner den 31 december 2009, då dess uppgifter togs över av den nya Pensionsmyndigheten den 1 januari 2010.

SGI
Sjukpenninggrundande inkomst.

Konstnärsnämnden är en statlig myndighet under Kulturdepartementet som främjar konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap och nyskapande kultur genom stipendier, bidrag och internationell samverkan. Konstnärsnämnden bevakar och analyserar de ekonomiska och sociala villkor som är förutsättningen för deras livssituation, verksamhet och utveckling.

ISBN 978-91-984994-0-7
www.konstnarsnamnden.se